

Přítomnost

ROČNÍK IX

V PRAZE 27. ČERVENCE 1932

ZA KČ 2.—

Úrokové sazby, sanace bank a to ostatní

JIŘÍ HEJDA

Jak to bylo

es

Český odborník ve službách pětiletky

Hovory s nakladateli

Posletové poznámky

VÁCLAV KOENIG

Zač stojí první odzbrojovací etapa?

R. P.

Německá reakce se zařizuje — s kým, proti komu? — Hitler z lausanneské perspektivy — Komunisté nad mrtvým Bařou — Jak stavět ministerské budovy? — K 12. máju v Matici — Proč se nekupují knihy

*Do stínu lesa a pro kouzelné večery vaší dovolené
vezměte s sebou knihy básníků intimních nálad:*

JOSEF HORA	Strom v květu Brož. Kč 21.—, váz. Kč 31.—	Tvůj hlas Brož. Kč 20.—, váz. Kč 30.—	Srdce a vřava světa Brož. Kč 12.50, váz. Kč 22.50
	Deset let Brož. Kč 16.—, váz. Kč 26.—	Struny ve větru Brož. Kč 15.—, váz. Kč 25.—	Italie Brož. Kč 27.—, váz. Kč 150.—
STANISLAV K. NEUMANN	Písně o jedné věci Brož. Kč 40.—, váz. Kč 100.—	Knihy erotiky Brož. Kč 16.—, váz. Kč 26.—	Knihy lesů, vod a strání Brož. Kč 20.—, váz. Kč 30.—
	Bohyně-světice-ženy Brož. Kč 18.—, váz. Kč 28.—	1914 - 1918 Brož. Kč 20.—, váz. Kč 30.—	Knihy mládí a vzdoru Brož. Kč 20.—, váz. Kč 30.—
O.SCHEINPFLUGOVÁ	Všední den. Brož. Kč 12.—, váz. Kč 25.—		
FRÁŇA ŠRÁMEK	Básně Brož. Kč 24.—, váz. Kč 44.—	Nové básně Brož. Kč 12.—, váz. Kč 32.—	
	Den. Brož. Kč 40.—. Č. v. 1—600 v pergam. vazbě Kč 120.—		
K. T O M A N	Pohádky krve Brož. Kč 30.—, váz. Kč 45.—	Torso života Brož. Kč 30.—, váz. Kč 45.—	Melancholická pout Brož. Kč 30.—, váz. Kč 45.—
	Sluneční hodiny Brož. Kč 30.—, váz. Kč 45.—	Měsíce-hlas ticha Brož. Kč 30.—, váz. Kč 45.—	Básně Brož. Kč 40.—, váz. Kč 150.—
	Stoletý kalendář Brož. Kč 60.—, váz. Kč 150.—		
	U knihkupců a u fy		

Fr. Borový, nakladatelství, Praha II, Národní tř. 18

OBSAH 29. ČÍSLA PŘÍTOMNOSTI: VÁCLAV VERUNÁČ: Už jen nekrolog. — JAROSLAV ADLOF: Za Tyršem nebo i jinudy? — ALOIS SRDCE: Hovory s nakladateli. — Český odborník ve službách pětiletky. — FRANTA KOCOUREK: V městě mrtvého šéfa. — A. J. URBAN: Football-casus belli. — Exkurse senátu. — Německá sociální demokracie flagelantkou. — Projevy. — Kartely u nás. — Ministerské paláce a senát. — Mladí na Slovensku.

Přítomnost

za redakci
odpovídá **Ferd. Peroutka**

nezávislý týdeník

vychází ve středu v nakladatelství

FR. BOROVÝ V PRAZE II., NÁRODNÍ TRÍDA 18
Telefon číslo 390-51 až 54 — Účet poštovní spořitelny číslo 35.622
PŘEDPLATNÉ NA ROK Kč 100.—, NA PŮL ROKU Kč 50.—,
NA ČTVRT ROKU Kč 25.—, JEDNOTLIVÁ ČÍSLA Kč 2.—
Užívání nov. známek povoleno řed. pošt a tel. v Praze č. 13301-24-VI z 10/1 1924
TISKEM KNIHTISKÁRNY ORBIS, PRAHA XII., FOCHOVA TRÍDA 62

Úrokové sazby, sanace bank a to ostatní

„Pravda vítězí.“

I.

Jestliže jsme v čelo těchto úvah postavili heslo republiky, neučinili jsme tak z nějaké zvláštní záliby v pathosu, nýbrž především proto, abychom se omluvili: míníme totiž psát pravdu. V době, kdy se stalo téměř politickou moudrostí pravdu nenápadně zakrývat, kdy se přikazuje lidem, jichž myšlenky patří veřejnosti, mluvit pythicky a hlavně neplašit, je nutno zacházeti s pravdou jako s nahřátým šestákem, abychom si nespálili ruce. Nejsme prázdnými fanatiky pravdy a naprosto se nedomníváme, že je třeba prozrazovati předem každou akci, která se chystá, „v zájmu publicity“, ale tentokrát opravdu mlčeti bylo by nebezpečí. Někdy je pravda trpká, ale jsou momenty, kdy je zdravější spolknouti trpké sousto, než lízati sladkosti pochybné kvality.

Na těchto místech jsme se již dvakrát zabývali podrobněji otázkou úrokových sazeb. Nyní vstupuje tato otázka do popředí veřejné diskuse (pozdě, ale přece), ale není jí zdrávo, že se k ní přistupuje — řekněme bokem, nikoli čelem. S úrokovými sazbami se provozuje trochu demagogie, neboť mnoho lidí nyní dohání, co před rokem zameškali a nasazují psí hlavu bankovním direktorům, jiní opět by rádi z celého souboru otázek isolovali jedinou, ponechávající ostatek osudu — a rozhodně ani prvé, ani druhé neprospívá věci. Léčiti někomu kuří oka a ponechati mu malé boty, byla by terapie velmi podobná té, která doporučuje snížení debetní sazby bankovní a ponechati vše ostatní beze změny. Bankovní ředitele pak není třeba pokládati ani za proroky, ani za anděly, ale možno jim přiznati alespoň tolik znalostí bankovního obchodu, abychom vyslechli a uvážili jejich názory. Při čemž nemusíme zapomínati, že problémem zadlužení je nejtěžší problém světového hospodářství, že jeho rozřešení (třebas jen částečné) znamená cestu z krise, nejbezpečnější a jisté východisko ze současné situace. Poklesem cen zhodnocené dluhy jsou železnou koulí, přivázanou k noze zemědělské i průmyslové výrobě. Zemědělské zadlužení se u nás odhaduje na 30 miliard Kč; při minimálním 7% zúročení znamená to roční náklad přes 2 miliardy jenom na úrokovou službu bez amortisace a uvážíme-li, že roční hodnotu zemědělské produkce můžeme odhadovati nejvýše na 20 miliard (ale spíše méně), docházíme k závěru, že plných 10 procent výtěžku rolnické práce jde na zúročení dluhů. V průmyslu není situace lepší, stejně v obchodu — a nejhůře je na tom hospodářství veřejné. Státní dluh republiky činí 37.5 miliardy Kč, z toho vnitřní dluh 25.9 miliardy Kč. Uvážíme-li že od roku 1929 klesl index velkoobchodních cen v republice se 137.7 na 97.3 do června letošního roku, čili o 30%, znamená to, že se státní dluh zhodnotil o více než jednu třetinu, ne-

boť stejné množství zboží jako v roce 1929 za 26 miliard, koupím dnes za 18 miliard. Projeví se to v tíživějších daních, protože i nezměněné daně jsou dnes o plnou třetinu tíživější, než byly v roce 1919; poplatník musí vyrobiti a prodati o třetinu více statků, aby splnil svoji daňovou povinnost jen na zúročení a úmor státního dluhu.

Vývojem světového hospodářství, zejména poklesem cen jsme se dostali do soustavy nižších čísel, které se počínají přizpůsobovati i důchody, když výnosy se již dávno přizpůsobily. Vidíme-li, že se obrat našeho zahraničního obchodu snížil s 3.3 miliardy Kč měsíčního průměru v roce 1929 na 1.3 miliardy v prvním pololetí roku 1932, není to jen snížená aktivita hospodářství, nýbrž z velké části právě pokles cen, který je tu vyjádřen. Tomuto obecnému snížení se však nepřizpůsobily některé řady hospodářské, především kartelové vázané ceny. Hledíme-li pak na úrok jako na cenu úvěru, můžeme radit nehybné úrokové sazby, vázané dohodami peněžních ústavů, právě do této skupiny. Nehybnost úroku, jeho nepřizpůsobení se vývoji působí hospodářství nejtěžší škody! Počítejme jen: snížení úrokové míry státních půjček o jediné procento znamená pro stát úsporu plných 300 milionů Kč! Snížení úroku o jedno procento přinese zemědělství zisk asi 300 milionů, průmyslu 200—250 milionů. Celkové zadlužení činí u nás (počítáme-li a vice versa veškerých vkladů) přibližně 60 miliard, každé procento tedy znamená 600 milionů. To jsou čísla, k nimž netřeba dalšího výkladu, protože mluví sama.

II.

Situace je jasná a není jistě nikoho, kdo by popíral:

1. že se dluhy poklesem cen zhodnotily, že věřitel získal deflací nespravedlivou a nezaslouženou premii;

2. že je proto úrok nepřiměřeně vysoký.

Jestliže však toto je jasné, pak se ptáme, proč se tedy úrokové sazby nenesnižují, resp. kde je překážka pronikavého snížení? Proberme si po řadě všechny námitky a odpovíme na ně. Mluvíme-li s bankovními řediteli, setkáváme se se čtyřmi pravidelnými námitkami.

Především je snad možno vyvrátit námitku, že by se ani při nízkých úrokových sazbách peníze nedostaly, protože problém, který chceme řešit, nezní, jak opatřit levné peníze, nýbrž jak snížit staré dluhy. Nejde o nové, nýbrž o staré úvěry, nejde o to (prozatím) podnítit novou výrobu, nýbrž zachránit starou.

Druhá námitka zní: V úroku je skryta risiková premie a risiko je dnes větší, než bylo dříve, zvýšilo se se stoupající nezaměstnaností a tudíž je třeba zajistit se. Oprávněnost této these jsem popíral již před rokem. Solventnost dlužníka nezvýšíme, jestliže mu ještě utáhneme opasek. Je to nebezpečný kruh: čím vyšší úrok banka žádá, tím pochybnější je platební

schopnost dlužníka. Při snížení úroku stane se z mnohého dubiosního konta prima pohledávka. Banky ukazují na krizi jako na příčinu, ale stejně by bylo možno ukázati na ni jako na následek jejich úvěrové politiky. Případ Kosmonos byl typický: firma měla objednávky a mohla pracovat, ale byla zastavena pro bankovní politiku svých dvou věřitelů. Tvrdí se někdy na omluvu tohoto postupu, že banky tak jako tak nepočítají úrok, uváděný na papíře, že slevují na minimum, že se dokonce vyrovnávají se svými dlužníky . . . Možná. Ale dokud je dlužník poněkud s to platit plnou sazbu, platí ji a nic jej nezachrání. Že by banka slevila jen proto, aby bylo na př. možno zaměstnat více dělnictva, udržet mzdy — na tolik přece jenom nejsme naivní, abychom tomu věřili. Spíše naopak, viděli jsme nedávno brutální postup Eskomptky proti jihočeskému skláři, který měl za následek docela zbytečné vyhození několika set dělníků z práce, ač byly objednávky!

Za třetí: Režie bank tvoří neproměnnou položku i při dnešním podstatně redukováném obchodu. Má-li banka vydělat na platy úřednictva a na věcnou režii, musí míti velké rozpětí mezi debetem a kreditem. To je velmi vážná námitka a nelze ji odbýt poukazem na vysoké platy bankovních ředitelů. Především už tyto platy byly podstatně sníženy, ale i tam, kde zůstaly nestydatě vysoké (Eskomptka, Živno), tvoří jen zlomek celkové režie, kdežto největší procento činí platy nižšího úřednictva. Je možno ovšem namítnouti to, co bylo právě řečeno: snížený úrok uleví výrobě a tím rozšíří obchod; banky nemohou řešit svoji krizi na úkor celku, protože to je zaručený bumerang. Jediné celkové řešení krise přinese úlevu i jednotlivým hospodářským činitelům. Leč s touto námitkou se nevystačí. Režie bank je vskutku vysoká, nejen to — celá organizace našeho peněžnictví nevyhovuje. Ale právě tomuto problému je věnován dnešní článek a protože se touto otázkou chceme zabývatí dále podrobně, vyjme ji zatím ze souvislosti a přikročíme

k námitce čtvrté: Honba za vklady mezi jednotlivými kategoriemi peněžních ústavů je taková, že banky nemohou snížit sazby z kreditu, aby jim peníze neutíkaly. Snížení kreditu je však předpoklad snížení debetu (viz výše nutnost velkého rozpětí) a sazby ze vkladů se mohou snížit jen po předchozím snížení vkladových sazeb lidových peněžních ústavů, především spořitelén. Nevíme, proč se udržuje povera, že banky musí platit vyšší úrok než spořitelny. Že je bankovní obchod riskantnější, že spořitelny skýtají větší jistoty? Málodky byly v historii hospodářství tak důkladně nejisté všechny jistoty, jako v době, kdy Bank of England snížila hodnotu libry, kdy ukládací papíry jsou stejně nejisté jako akcie. Vysoký úrok je risikovou premií, tvrdí bankovní ředitelé. To ale právě tak pro debet jako pro kredit. A dnes lidé chtějí bezpečnost, nikoli vysoký úrok. Důkazy: přes to, že banky platí již rok vyšší úrok než spořitelny, uniklo bankám za více než miliardu vkladů, kdežto spořitelnám vklady vzrostly. Útěk kapitálu se nedál od nás do Maďarska, kde jsou úroky ještě vyšší, nýbrž do Švýcar, kde se za vklady nedostalo nic, ba ještě se musel platit depositní poplatek. Podle výpočtů Institut für Konjunkturforschung thesaurují lidé v dobách nejistoty zlato, z něhož vůbec nedostávají úroků. Thesaurace hotových

peněz (v punčochách) se odhaduje u nás na 800 mil. Kč až 1 miliardu. Všichni tito ustrašení nesvěří bankám svoje peníze, ani kdyby platily 10 procent.

Přesto je pravda, že máme dravou konkurenci vkladových sazeb, že se provozuje některými bankami (také v Praze) honba na vklady, při větších položkách se slibují vyšší úroky (proti kartelu) a t. d. To vede i k tak směšnému zjevu, že velké spořitelny si peníze, za které platí 4 procenta, na 5 procent ukládají v bankách, čemuž se patrně také říká „hospodářská politika“. Odstraniti tyto vady — to je úkol reorganizace našeho peněžnictví.

III.

Organizace našeho peněžnictví nevyhovuje. Banky si stěžují na vysokou režii, ale žádná nejde — a snad ani nemůže — na kořen zla. Bankovní zákon přinesl — přes některé podstatné nedostatky — formální podklad pro reorganizaci našeho peněžnictví. Nyní však musí přijíti reorganizace materiální, bez které není ozdravení našeho hospodářství vůbec myslitelné. Nemám, bohužel, po ruce dosti statistického materiálu,* abych mohl uvést, kolik máme celkem bankovních filiálek, kolik spořitelén, záložén, hospodářských záložén a t. d. Ale víme všichni z praxe, že není jediného českého městečka, kde by nekonkurovaly mezi sebou alespoň tři bankovní filiálky, že jsou města bankami přečpaná, při čemž ani v dobách nejlepší konjunktury nestačila většina filiálek vydělati na vlastní režii. Chyba není ovšem ve filiálkách, nýbrž v centrále. Máme abondanci bank a vůbec peněžních ústavů. O úvěr je u nás proto tak špatně postaráno, že se jich o něj stará příliš mnoho, z nichž všichni chtějí především — vydělat! Přehlédneme-li zběžně řady našich bank, vidíme na první pohled zdravá těla vedle více méně chřadnoucích ostatních. Máme nadbytek velkobank, z nichž některé jsou nafouknuté bubliny (tertium comparationis si čtenář laskavě nalezne sám — a jistě bez obtíží), jiné dobře nevědí komu a čemu slouží, máme banky tvářící se jako Goliáš, ale připomínající spíše Davida v Goliášových kalhotách — a máme konečně serii bank rozličně sanovaných. Věčná pravda, že ze čtyř mrzáků nelze udělat jedno dokonalé tělo, byla potvrzena právě tak dokonale, jako staré přísloví o zkaženém jablku, které nakazí zdravá. Byl sice učiněn u nás pokus uzdravit jedním zdravým jablkem dvě zkažená, ale — nepovedlo se to. Tím méně se to povede nyní.

Pan ministerský předseda prohlásil, že se sanovat nebude. Bylo by dobře, kdyby nyní svoje prohlášení jasně opakoval a kdyby rázně dementoval zprávy, že se chystá výdej nových 750 milionů Kč sanačních dluhopisů. Se sanacemi je třeba konečně už jednou přestat. Co má chcípnout, ať chcípne. Kdyby se lidová a agrární strana stavěly třeba na hlavu! Jsou-li ve hře vyšší zájmy, ať se pomýšlí tedy především na sanaci těchto zájmů, ale nikoli na premie neschopným bankovním ředitelům a na injekce ústavům, určeným k zániku. Dnes se nedá sanovat ani fusovat, dnes je nutno likvidovat. Dokud nám bude sedm nezdravých bank tlačit na pět zdravých, dotud nebude možno snížit bankovní režii, zrušiti filiálky a dotud nebude možno také

* Článek je psán mimo Prahu na letním bytě.

zlevnit úvěr. Je třeba důkladně vyčistit vzduch, jako to učinil Brüning v Německu sloučením velkobank. Jediná cesta k ozdravení našeho peněžnictví vede přes likvidaci zbytečných, sanovaných a nevzkříšených bank. Chce-li vláda pomoci — ať použije svých prostředků k uspokojení věřitelů, ale nic více. Nových dvou miliard na banky dnes poplatník, utážený až po krk, vládě nedá!

Při likvidaci bank jde v podstatě o dva problémy:

1. co s dlužníky?
2. jak uspokojit věřitele.

První otázka není příliš těžko zodpověditelná, protože vláda, která podle nového bankovního zákona má velmi rozsáhlé možnosti, může dobré dlužníky soustředit ve kterékoli bance, kterou se rozhodne zachovat. Dlužníky dubiosní a špatné nezlepší stejně žádnou sanací. Pokud jde o věřitele, je otázka potud složitější, že jde o různé kategorie, kterým nelze stejně měřit. A kcionáři odpadají — to je jejich podnikatelské riziko — při čemž není třeba naprosto žádného ohledu na t. zv. maloakcionáře. Kdo má málo peněz, ať neleze do akc. společností a uloží je ve spořitelně, nebo si koupí státní papíry. Má-li kdo odvalu riskantně vydělávat, musí se naučit i ztrácet! Zbývají vkladatelé, které je třeba uspokojiti alespoň určitým procentem, při čemž opět nutno rozlišovati s t á t, po případě jemu blízké peněžní ústavy, který vložil do banky peníze za účelem sanace, a důvěřivé jednotlivce.

Na několika příkladech německých jsme viděli, že se dá rozumným a především velkým činem čeliti panice. Ostatně má vláda v ruce možnost moratoria na vklady, kdyby se projevil jakýkoli neklid. Zároveň by bylo nutno provést starý plán Englišův, zmařený politickými zájmy: sloučiti zemské úvěrní ústavy v jediný velký ústav — ale nikoli na papíře, nýbrž skutečně, aby se přiměřeně snížila režie hypotekárního úvěru.

Teprve, budou-li splněny tyto předpoklady, bude možno snížit opravdu pronikavé úrokové sazby.

IV.

Snížení úrokových sazeb, které žádají banky z debetu, musí býti ovšem provedeno bez ohledu na to, co nastíníme dále. Když v srpnu loňského roku zvýšila Národní banka diskont, zvýšily banky debetní sazby o $\frac{3}{4}\%$, ale sazby ze vkladů ponechaly beze změny. Po dalším zvýšení diskontu dne 22. září zvýšily pak banky debet na 9%, kredit na 5% a na této výši zůstaly přes dvojí snížení diskontu v prosinci a v dubnu — celkem o $1\frac{1}{2}\%$. Tedy snížit sazbu debetní o $\frac{3}{4}\%$ musí banky a je věcí ministra financí, aby se o to postaral, neboť k tomu má čl. LIV. bankovního zákona.

Leč snížením debetu o $\frac{3}{4}\%$ se nám mnoho nepomůže. Naše hospodářství potřebuje radikální snížení úrokových sazeb a to jak z vkladů, tak z zápůjček. Jedno bez druhého je nemyslitelné a nelogické. Vlastními věřiteli nejsou přece peněžní ústavy, které pouze zprostředkují úvěr, nýbrž vkladatelé, majitelé státních a veřejných půjček a t. d. Peněžní ústavy mohou přispěti ke snížení sazeb snížením režie — jak, řekli jsme výše — ale zlevnit úrok musí skutečný věřitel. Netřeba ho litovati. Jeho vklad se poklesem cen zna-

menitě zhodnotil, kdo má uloženy peníze od r. 1929, vydělává dnes plnou třetinu svého vkladu (počítáno indexem velkoobchodních cen), úrok pak se zhodnotil stejně. Místo 4—5% úroku byly by $2\frac{1}{2}\%$ zcela přiměřeným zúročením, odpovídajícím dnešní situaci nižších hospodářských čísel.

Snížení kreditních sazeb peněžních ústavů — zároveň s úpravou vzájemného poměru a s odstupňováním územním, jak to provedly spořitelny, záložny a kempeličky loni — není však možné, nebude-li zároveň provedena konverse státních půjček. Jinak bychom se dočkali přetékání peněz z peněžních ústavů do ukládaček, z nichž některé dávají až 9% výnos. A zde stojíme před choulostivou otázkou. Konverse státních půjček je v některých případech (5% investiční z r. 1931) přímo vyloučena, jinde (pokladniční poukázky) není možná, nemá-li se stát připraveni o důvěru. Neboť stát, který lákal věřitele zvýšením úrokové sazby na 7%, nemůže dnes přijít a úrok snížit. Respektive: může to učinit, ale pak zabil nadobro svůj úvěr. Ale i zde by bylo východisko — ve zvýšené kuponové dani.

Domníváme se však, že celý problém je nutno řešiti ze zcela jiného konce. Nevěříme, že se Peněžní radě podaří dosáhnouti jakýchkoli úspěchů v otázce úrokových sazeb. Známe příliš dobře lidi, o které jde a jen hospodářské naivky se mohou domnívati, že budou rozhodovati věcné ohledy. Zde jsou ve hře zájmy politické a mocenské. Předpokládali bychom příliš mnoho dobré vůle u některých rozhodujících činitelů našeho peněžnictví, příliš mnoho objektivnosti, kdybychom se domnívali, že „blaho vlasti bude jim nejvyšším zákonem“. Mezi Příkopy, Clam-Gallasovým palácem a Bredovskou ulicí byl ode dávna napiatý poměr a v poslední době se rozhodně nezlepšil. Dobrovolné snížení sazeb znamená dobrou vůli — a té zde není. Ostatně nejsou tu ani výše zmíněné předpoklady, reorganisace peněžnictví místo sanací.

Pokládám proto za jediné schůdnou cestu nařizovací. Je to poněkud odiosní, stanoviti maximální ceny úvěru — ale kdo tvrdí, že by nařízení bylo jen k tomu, aby bylo obcházeno, nezná peněžní trh, který se přece jenom nemůže srovnávat s hokynářstvím. Za předpokladu okamžité likvidace zbytečných, několikrát již sanovaných a neuzdravených bank, za předpokladu pronikavé reorganisace filiálkové sítě zbývajících peněžních ústavů, za předpokladu sloučení zemských ústavů úvěrních je možná — a nevyhnutelná — generální redukce úrokových sazeb. Tato redukce vyjádřila by se poměrem (na př.: úrokové sazby všeho druhu se snižují o 33%), při čemž by bylo provedeno zakrouhlení s ohledem na praxi (na př. 5% úrok by se snížil tak na 3.5%, 4% na 2.5%, 9% na 6% a pod.) a zejména by byla provedena redukce skutečných, nikoli papírových sazeb. (V Německu byla na př. Brüningova nařízení obcházena tím, že sice nominelní úrok byl snížen s 8% na 6%, ale při tom byl přejímáací kurs stanoven velmi nízko, takže skutečné zúročení se nezměnilo). Jediné takovéto snížení celé úrokové hladiny je možné; v jeho rámci je přípustné pak i snížení 7% pokladničních poukázek i 5% investiční půjčky z r. 1931, protože poměr k ostatním úrokovým sazbám zůstane nedotčen a ten je rozhodující, nikoli absolutní výše sazby. Stejně je

tomu s marží mezi debetem a kreditem, která rovněž zůstane zachována (předpokládá se předchozí snížení debetních sazeb bank o $\frac{3}{4}\%$) a může být teprve postupně snižována s oživením hospodářské aktivity a s účinkem snížení reže.

Tušíme námitku, která bude činěna: tak rozsáhlý zásah do peněžního trhu administrativní cestou je nemožný a nebude prakticky prováděn. K tomu však podotýkáme, že záleží na tom, co zákonodárce opravdu chce a dovede. Pevná vůle a pevná ruka provede i to, co se zdá snad nemožné. Dobrý zákon, stručný, ale důsledný a dodržovaný (nikoli jako bankovní zákon, jehož mnohá ustanovení, před kterými jsem varoval, jsou neproveditelná a nebudou nikdy dodržována) zajištěný dostatečnými sankcemi (nikoli trestními, nýbrž civilně právními, které jsou účinnější) bude dodržován, protože nad jeho dodržováním budou bdít — dlužníci. Hlavní věc — nebát se! A především se nebát říci lidem pravdu a podle pravdy také důsledně jednat. Neboť konec konců — *pravda vítězí!*

Jiří Hejda.

p o z n á m k y

Zač stojí první odzbrojovací etapa?

Ženevské výsledky nemůžeme správně ocenit, zkoumáme-li je jen po stránce technické: co je v nich skutečného odzbrojení. Nesmíme zapomínat, že zde jde o ústřední problém politický, který bude buď rozřešen nebo nebude a podle toho se odzbrojení buď podaří nebo nepodaří. Nezáleží na tom, kolik zbraní bude zrušeno a na jakou míru armády budou omezeny, nýbrž zda dojde k rušení místo porizování zbraní a zda budou armády obecně a závazně omezeny, či nastanou nové závody, které jsou přímou přípravou války. O tom rozhodne politická dohoda mezi hlavními mocnostmi. Odborné ujednání generálů bude následovat. Proto nemusí nás nikterak mrzet, že ještě nebylo stanoveno, že bude zmenšen kalibr děl, váha tanků a nosnost ponorek nebo letounů. Rozhodující je, že byla pevně smluvena dohoda v zásadě omezení, snížení a kontroly zbrojení i výroby zbraní. Při tom hlavní význam přísluší spokojenosti Ameriky. Nespokojenost Německa je relativní a dvojsmyslná. Amerika má zájem na skutečném odzbrojení, prostě proto, že zbraní nepotřebuje, zejména nemíní jich proti nikomu použít. Německu záleží na dosažení rovnosti ve výzbroji, ať už tím, že více ozbrojení svůj stav sníží, nebo že jemu bude povoleno jeho stav zvýšit. V tom je zřejmý podstatný rozdíl, a proto také spokojenost Ameriky má jiný význam než nespokojenost Německa. — Úplné dohody, ani politické, na níž technická je závislá, nebylo dosud dosaženo, ale lze říci, že je na cestě. Lausanneská konference vykonala pěknou přípravnou práci. Anglosasové uznávají příkladnou konciliantnost Francie pod vedením Herriotovým a jsou ochotni jít s ní ruku v ruce. Že Němci a Italové (kde Grandi už si to odnes) jsou z toho poněkud nervosní, nepřekvapuje a věci neškodí. Musí se přizpůsobit a zařadit do rámce sjednaného „konsultativního paktu“, odvyknout si příliš nápadné manýry „svatého sobectví“.

R. P.

Německá reakce se zařizuje — s kým, proti komu?

Státní převrat se shora na studené cestě provedený v Prusku jest jen jedním, třebaže patrně ústředním článkem, v promyšlené, soustavné akci německé reakce, mířící na ovládnutí starých posic v celé říši. Povrchnímu pohledu jeví se vše, co se v posledních měsících v Německu stalo — od svržení Groenera a Brüninga až po sesazení pruských ministrů a policejních i krajských náčelníků — arci jako pouhá služba Hitlerovi. Začalo to ochranou útočných oddílů, končí to, prozatím, vyhnáním demokratické vlády pruské, jehož se chtěli hakenkreucleři už chopit sami. Nemůže být pochyby, že demokraticko-socialistický režim byl solí v očích těm živlům, které si získáním sluchu presidenta Hindenburga pomohly nyní k moci v Berlíně obsazením křesel říšských i zemských, ale z toho ještě neplyne, že jej odstranily pro Hitlera a že mezi nimi a tak zv. národním,

protimarxistickými socialisty je vrozená harmonie nebo zjednané dorozumění. Revoluční a reakční nacionalismus jsou dvě docela rozdílné, třeba podobně firmující síly, a dnes do pozadí zatlačené strany levice a centra budou ještě možná povolány k významným úlohám při nezbytných „rozkladech“ mezi dnešními vítězi. Proto je velmi správné, že se centrum i sociální demokracie šetří, nestravují zbytečným — a za daných poměrů bezvysledným — zápasem s presidentskou vládou a říšskou obranou. Junkerů, generálů a kapitánů průmyslu a financí používali „lidového národního hnutí“ proti republikánskému režimu a sociální demokracii — dnes však mouřením Hitler vykonal svou úlohu a stává se nepohodlný. Mohl by tedy jít. Ovšem že nepůjde, jen bude-li musít. Deset metrů před cílem sebrali mu úspěch ti, kteří jej pověřili a vydržovali. S jejich stanoviska docela v pořádku. Zbývá otázka, nechá-li si to líbit. Reakce se nedá provádět revoluční cestou a revolučními hesly, zvláště ne v době hospodářsky úpadkové a sociálně rozkývané. „Vedoucí vrstvy“ v Německu vidí v národním socialismu jen protijed, který podaly pacientu už v příliš silných dávkách. Byl nejvyšší čas, aby přikročily k operativním zásahům. Uvidíme v nejbližších dnech a týdnech, nenastane-li kolaps, dlužno však říci, že vláda Schleicher-Gayl-Papenova vykonala už v Lausanne vše, čeho bylo po té stránce třeba, aby se dalším těžkým otřesům vyhnula a naopak dostala hospodářství na cestu vzhůru. Obsazení vlády pruské patří také k těmto zajišťovacím opatřením. Hitler mohl lehko provést puč proti pouhé „úřadující“ vládě v Prusku. Rozhodující slovo mezi bezpečnostní policií a útočnými oddíly bylo by tu stejně připadlo říšské obraně. Proti říšskému komisari se z prava ani z leva nedá nic dělat. Hitler zůstává pořád před branami a v této situaci tlukoucího, který sice už probudil opravdu všechny spáče, ale jemuž se stále neotevírá, stává se poněkud spíše trapným a směšným než hrozivým. Volby 31. července jsou dalším článkem v rozpočtech — reakce. Neboť demokracii rozhodně nemohou ještě přinéstí pronikavý úspěch, tím méně už hotově zadosudčinění za poslední krůtky. Stejně jisté však je, že nepřinesou také tolikrát čekáný a tolikrát odložený úplný úspěch Hitlerovi. Svým mystickým posláním, které jej nutí stavět se nepřístupně na zásadu: buď všechno nebo nic — připravuje se o všechny reálné-politické možnosti a propadá bez milosti té druhé alternativě své devisy. Šťastným dědicem může se tak státi a zůstat opravdu šlechticko-generálsko-kapitalistická reakce. Kam přijdou však ty ohromné zmobilizované masy národních socialistů, spokojí se s vítězstvím prvé polovice svého programu, která bude ovšem za dnešní vlády obstarána naprosto odborně? A jak se chce režim na trvalo zařadit bez parlamentu beznadějně rozporem demokraticko-hakenkrajclerským paralyzovaného? To otevírá ještě temnější perspektivu na obnovu císařství hohenzollerského.

R. P.

Hitler z lausanneské perspektivy

Lausanne, 13. července 1932.

Poměrný úspěch, se kterým skončila po původních dlouhých nesnázích zdejší reparační konference, jeví se vlastně pouze po stránce psychologické ve faktu, že konference se nerozbila. Po stránce materiální jest jedině zaručeným faktem, že Němci po tři roky „smluvně“ nebudou platit nic. Co bude ovšem po uplynutí tří let, o tom jistojistě už nebude rozhodovat vláda Papenova. Tento vyložený smluvní úspěch Němců umožnila Francie, na jejíž účet jde výsledek konference.

Ukazuje se opět, jakým účinným prostředkem pro německé vyjednavače jsou jejich extremisté, které mají za zády. Němci při všech vyjednáváních nepřestávají poukazovat na sebe, kde „hrozí“ silné radikální hnutí, které jim nedovoluje jít dále, než nabízejí. Reklamují, aby smířlivost vyjednavačů s radikály v zádech byla honorována ústupností druhé strany. Tohoto argumentu užíval již Rathenau, který činil nároky na ústupky Francie svému režimu a slíboval sobě i jiným, že až německé voličstvo tyto výsledky uvidí, přikloní se ve volbách ke stranám, které je docílily. Tento názor také hájil svého času vyslanec Tusar, jehož veliký vliv na západoevropskou diplomacii v tehdejší éře byl všeobecně uznáván.

Lausanneská konference, svolaná v předvečer německých voleb, na které zastupovala Německo nejprovisornější ze všech provisorních vlád, trpěla nejvíce právě nerovností morální váhy obou protivných stran. Vládní moc a vůbec jakýkoli výkonný úřad označují Francouzi slovem „autoritě“. Nejméně této autority měla doma vláda Papenova, a této své slabiny používala při jednání jako své nejsilnější zbraně. Argumentem tohoto diplomatického paradoxu byl Adolf Hitler, jehož přízrak byl von Papenovi při jednání kdykoliv k volné dispozici.

Historie jest plná příkladů, že i největší opozičník, když se dostal k moci, dělal politiku zcela rozumnou a ne nepodobnou politice svého předchůdce v linii politiky celostátní. Současníci tomu někdy říkají „zrada praporu“, jak řekli kdysi o Briandovi a Caillauxovi, v Německu třeba o Noskem a Stressemannovi, a nedávno o Macdonaldovi, Hendersonovi a Paul Boncourovi, ale historie z odstupu řady let spatřuje v tom zákon lidského charakteru a rozumu. Vyhrůžky Německa, že stojí před občanskou válkou v případě volebního vítězství Hitlerova, neberou všichni znalci Německa zcela vážně. Mnozí z nich tvrdí, že Němci jsou dostatečně rozšafný národ, aby si dopřáli podobného přepychu. Zvítězí-li však Hitler, ztratí Německo na mezinárodním fóru svůj starý a účinný argument — poukaz na domácí extremisty, kteří „nedovolí“. Neboť když dávný bubák přijede na konferenci sám, a ukojí tak svou ješitnost, ukáže to, že nemá ani rohů ani kopyt, nýbrž že má pouze stejné úmysly jako jeho předchůdci: platit buď nic nebo co nejméně. Bude mu však chybět pozadí: vyhrůžka někým ještě radikálnější.

Argument viny na válce, který rozvinul Papen, neměl konečně také podkladů morálních, jak se předstíralo, nýbrž pouze motivy materiální. Neboť sezna-li někdy některé mezinárodní fórum, že Versailles ukrivdily Německo, když mu přičítaly vinu na válce, proč by potom mělo vlastně Německo platit, když by bylo mezinárodně dekretováno, že není vinno válkou?

Nebude-li si tedy německé voličstvo s kapitálem, který má v Hitlerovi, počínati hospodárně, možná, že se v mezinárodním politice dožijeme překvapení dosud nečekaných, a že Německo se octne v situaci někoho, kdo přílišnou horlivostí promrhal předčasně svou municí. Neboť dá-li Bůh Hitlerovi úřad a s ním rozum, kde bude kdo, aby honem převzal úlohu bubáka, který „nedovolí“?

Karel Málek.

Komunisté nad mrtvým Bařou

Smrt Tomáše Bati vyvolala samozřejmě vedle projevu smutku i novou, zintenzivnělou reakci na jeho dílo, nové zhodnocení. Jako každé nadprůměrné dílo, mělo i dílo Bařovo vedle svých světél a stínů. Slyšeli a četli jsme řadu výtek, motivovaných vědecky, hospodářsky, sociálně, vedle řady projevů chvály a obdivu, který nešetřil superlativy, u nás i za hranicemi, kde byli Bařovi blíží, protože tam není velkorysý podnikání jedinečným zjevem, jako byly zlínské závody pro nás. Na chválu stejně jako na kritiku má každý právo, a každé dílo potřebuje ke svému růstu obou těchto způsobů projevu lidské účasti. Ale musí to být kritika, vycházející z touhy opravdově zhodnotit všechno pozoruhodné, co tu bylo vykonáno a, třeba popíráním, přece jen přispět k ukázení lepšího řešení.

Také to jest samozřejmost, že mezi největší Bařovy nepřátele patří naši komunisté, z příčin, které by stálo za to jednou konkrétně, bez ohlušující teorie a dogmatiky, uvést, to jest postavit Bařu vedle jeho komunistických kritiků a podívat se na ně, bez politiky, bez fráží, na stejné půdě a změřit si jejich organizační a pracovní schopnosti, jak vypadají prakticky, ve skutečnosti. (Nemělo se zajímavé by bylo, postavit vedle příkladu Bařova naše socialisty, kteří si myslí, že se v tom ohledu od komunistů naprosto liší.) Nedalo se tedy od komunistů ani v hodině Bařovy smrti čekat, že budou tše aspoň tu chvíli, co přejde pohřební průvod. Zdálo by se jim, že tím porušují stranickou disciplínu a kromě toho by to byla neodpustitelná sentimentalita, vždyť je tak dobře známe! Ale naše očekávání bylo mocně předstíženo komunistickým tiskem.

Nebudeme psát o denním tisku, na příklad o „Rudém Právu“, protože naše požadavky by se jeho redaktorům zdály nesmyslné. Podívejme se do jejich rozšířeného týdeníku „Tvorby“, číslo 29: „Bařa z troskotal“, zní nadpis přes celé dvě strany. Pod tím, tučnými typy 24řádkový podtitul, z něhož vyjímám:

„Bařa ztroskotala. Soumrak bohů kapitalistické oligarchie si vyzádal nové oběti. Po Löwensteinovi, po Kreugerovi, po Kuehnreichovi — po těchto hrdinech, kteří svoji sebevraždou dokumentovali krach svého systému — nyní následuje Bařa ... Co bude? To byla úzkostlivá otázka zlínských dělníků, jejichž první, a jak se zdá, ani tak málo nedoložená myšlenka mluvila o Bařově sebevraždě, o posledním hrdinovi kapitálu, který skončil, aby se mohlo říci, že jeho dílo se hroutí je n pro jeho odchod a ne z vnitřních, kapitalistických rozporů.“

Ve článku „Bařa letí“, od autora, který se zapomněl z revolučních důvodů podepsat, je zasazena také fotografie: momentka ze zlínského pohřbu, při němž se podařilo fotografovi z „Tvorby“ zachytit jednoho z četníků, kteří tu konali

službu. Za četníkem stojí v zástupu dva mladí lidé, muž a žena, kteří se dívají spokojeně na průvod nebo na hodiny. To se rozumí, mohly by vzniknout pochybnosti ve čtenáři. A proto praví text pod fotografií: „Četníci bedlivě sledují hloučky diskutující dělníků při Bařově pohřbu.“

Článek sám má osm drobných kapitol, psaných se svrchovanou ironií, nenávistí a ideologickou rutinou, vypracovanou na značný stupeň dokonalosti. Minění mohou být různá, komunisté mohou mít proti Bařovi nejednu pravdu, ale takhle by se psát nemusilo. Odpůrce, který je si vědom své pravdy a síly, nepotřebuje namáčet své pero tak často do jedu. A neznamená tragickou smrt neúnavně pracujícího člověka, jaký by se mezi komunistickými intelektuály nenašel, kdybyste nevíme jak hledali, v této souvislosti: Po prvé si Bařa vyletěl do Indie. „Nespokojenost soustřeďovala se vždy zřetelněji pod vedením komunistické strany, která nedala se korumpovati několika stránkovými inseráty ... Soudruzi vydali i brožuru o Bařovi: „Bařa—bankrot“ a tu si vyletěl zlínský král po druhé. Bařa prostě nechal brožuru zabavit.“ Potom titulek poslední kapitoly: „Bařa vyletěl po třetí a naposledy“. A text: „To byl poslední jeho tah proti revolučnímu dělnictvu. V zápětí rozletěl se po třetí a z této cesty se již nevrátil. Pravda, on dovedl velmi dobře vystihnouti situaci. Docela jinak nežli jeho kolega Ivar Kreuger, král zápalek. Ale každý se nemůže dočkat odplaty za svoji práci. Někdo má to štěstí, že se zabije v pravý čas“.

Na téže stránce začíná slušně psaný a jinak poutavý článek Jiřího Weila „Čaj u Tomáše Bati“. Autor začíná dramatickým popisem své návštěvy zlínských továren, hlava mu dosud třetí z běžícího pásu, škrubající se rukou, z očí „strhaných, horečných, jejichž lesk se zadržává do paměti, z které nevymizí nikdy.“ Dívá se na proudy mlčících mužů a žen a poslouchá dupot jen Bařových bot. „To šly Bařovy boty domů, aby naplnily autobusy do Malenovic, Napajedel, a daleko, třeba až do Velkých Karlovic, to šly jen boty a nemluvíly.“ Po tomto pozorování, které u bot nepřekvapuje, autor, vázaný svým světovým názorem, navazuje na větu, která se mu zdála přece jen přetížena ideologií: „Ovšem v oněch botách vězely lidské postavy —“ (tedy přece! poznámka pisatele) — postavy mladých lidí a dívek Valašska a Slovácka s bleďými tvářemi. Nebyl to „fajruňk“, jak býval kdysi, kdy v zapadajícím slunci se modraly bandasky a kdy nohy a tělo zpívaly o tom, že pro dnešek je konec otročiny.“ Ale autorovi se zdá, že se příliš vzdálil své historicko-materialistické linie, i vrací se k jen botám: „Byly to jen boty, jež vycházely z továrny, hotový výrobek běžícího pásu, jenž šel sám do skladů.“

Tak spleťté problémy vznikají, když člověk musí za každou cenu vidět ještě něco jiného, než ve skutečnosti vidí. Ale takový intelektuál by si měl dát pozor a nevydávat se ve své reportérské nevynalézavosti nebezpečí podobných idylismů a banálností, jako jsou modré bandasky v zapadajícím slunci a nohy i tělo, zpívající o tom, že pro dnešek je konec otročiny. Jak chatrné, bezmocné argumenty v prostředí zlínských továrních mrakodrapů a tempa, jemuž se jednou i ostatní budou musít přizpůsobit. Nebo se vrátíme k ruční výrobě, sousedskému tempu a podobným minulostem, v nichž byly tak krásné modré bandasky? Ujišťuji ostatně ponurého autora, že dosud i nad Bařovým Zlínem slunce vychází a zapadá, docela jako jinde.

„Kouřím rychle v autu poslední cigaretu. V Bařově rodstu, jehož šofér nás veze na čaj u Tomáše Bati, městem Tomáše Bati, ulicemi Tomáše Bati ... (a tak dále, Jiří Weil se zkrátka nesmiřuje s myšlenkou, že to všechno udělal Bařa) ... Sedím mezi dvěma inženýry, kteří hlídají každý můj pohyb, protože si myslí, že jsem doktor chemie, jenž přišel do továrny něco vyslídit. Celý den (podtrhuje autor) chodil za námi muž s Leicou, který fotografoval každý náš pohyb.“

Je dobře, že nás na to autor upozornil, nikdy bychom nebyli řekli, že je tak významnou osobností. Jak mu musilo lichotit, když dva Bařovi inženýři sledovali každý jeho pohyb! A jiný záhadný muž, s Leicou, každý jeho pohyb fotografoval! Jiří Weil by si měl napsat do Zlína o kopii těch snímků, měl by v archivu první film o svém životě. A pořízený z rozkazu Tomáše Bati! To není k zahození.

„Mluvíli jsme již s Bařou v kanceláři, když přišel z práce. Přišel právě z gumárny, kde se stále zkouší, protože to neklape do nes. Přišel umazan, demonstrativně si umyl ruce v lavoru, před námi, aby ukázal, že je dělníkem, že pracuje, že pro něho se také právě zastavil běžící pás.“ Jaká pýcha a jaké typické předpoklady! Tomáš Bařa že by hrál komedii pro Jiřího Weila?

A tak to pokračuje. Hledáte v těch řádcích aspoň něco, co by stálo za čtení, co by vám Bařu a Zlín — třeba ostře kri-

ticky, třebaš i nepřátelsky přiblížilo, nově osvětlilo. Ale marně. Řádek od řádku se setkáváte jen se zlomyslností a neschopností dostat se výš, nad hladinu stranického zaujetí. Nic, než hledání hnid.

Franta Kocourek.

Jak stavět ministerské budovy?

Diskuse o pohoršlivém luxu a procovství některých budov ústředních úřadů končí na písku; nejvíce byla potrefena živnostenská strana, která v „Národním Středu“ pokouší se o důkaz, že jini nedělali nic jiného, než co se stalo za živnostenského ministra. To jest snad obhajoba, která stačí horlivému čtenáři „Národního Středu“, ale ne lidem strážlivým. Jest jistě pravda, že na vůdce živnostenské strany by se to nesvezlo tak ostře, kdyby byl ve vládě. Proto tato diskuse o luxu ministerských budov končí na písku. Stranictví jde u nás tak daleko, že straník — a zejména stranický tisk — považuje za svoji povinnost hájiti nejen svoji stranu, své ministry, ale už i ty paláce, kde jejich ministr úřaduje. Až ten ministr z toho paláce odejde a nastěhuje se tam jiný ministr, pak teprve bude dovoleno kritisovat i tento palác. Rozumný straník čsl. socialista nemůže ovšem uznat, proč by měl na př. hájiti palác poštovní spořitelny na Václavském náměstí, protože její guvernér jest počítán mezi čsl. socialisty. Souhlas s ministry sociální péče, kteří byli sociálními demokraty, nemůže vésti sociálního demokrata k tomu, aby uznal, že palác ministerstva sociální péče jest co nejjednodušší, co nejlacinější. Diskuse uvázla na písku také proto, že sice řekla, že ty paláce jsou luxusní a procovské, ale neřekla, jak příště mají budovy centrálních a jiných úřadů vypadat. Tu by se o věc velmi zasloužila některá skupina mladých architektů, kdyby uspořádala instruktivní výstavku fotografií a plánů veřejných budov, které byly postaveny v posledních letech, výstavku interiérů, zařízení úřadoven, aby bylo patrné, jaký to byl duch tohoto úředního stavebnictví po převratu. Druhou částí této výstavky byly by plány a fotografie, ukazující, jak staví moderní architektura. Základním heslem ministerských paláců jest neapsané: reprezentovat se. Moderní architektura mluví zcela jinou řečí. Naprosto zavrhuje toto: reprezentovat se. Moderní architekt, dotázaný o radu, jak by stavěl budovu ministerstva, informoval by se nejprve o povaze, úkolu, rozsahu, povaze práce toho či onoho ministerstva. To by bylo jeho východisko. Úsiloval by o to, aby nejjednoduššími prostředky, nejlevněji pořídil budovu, v níž by ministerstvo mohlo nejlépe pracovat. Vycházel by ze základního faktu, že vnitřní obložení mramorem a vnější obložení drahým kamenem nezrychlí vyřizování agendy ani o minutu. Ale zdůraznil by, že to závisí od správné dispozice místností, od sítě telefonní, pneumatické, od výtahů atd. Vycházel by z vnitřní konstrukce budovy. Byly by to jednoduché, velké budovy, s širokými okny, kde by se mohlo pracovat dobře a rychle. Postavil by se proti tomu, aby se pořizoval drahý, nevkusný nábytek vídeňského stylu, když jednoduchý nábytek jest dvakrát, třikrát levnější, než ten nevkusný nábytkový, jehož jsme svědky v palácích. Postaral by se o to, aby nábytek do úřadu byl standardisován podle povahy agendy, aby tak dodávky nábytku bylo možno soustředit podle jednotlivých typů. Stálo by za to, aby mladí architekti vedle fotografií těch luxusních budov postavili plány budov účelných, aby propočítali, kolik se mohlo ušetřit z peněz poplatníků, kdyby se při stavbách ministerských budov šlo stejným krokem s vývojem moderní architektury. To totiž hodně pobuňuje: mladý stát staví způsobem starožitným, způsobem, který by se snesl před válkou, ne však dnes. Až jednou za leta budeme chodití kolem ministerských budov v Praze, budeme kolem nich chodití s týmiž pocity, jako dnes jdeme kolem nevkusného Represenčního domu u Prašné brány nebo nové radnice.

V. G.

politika

Jak to bylo

(Poměr k Němcům po převratu, a co se chce nyní.)

Náš krajní fašisující nacionalism, který teď — prostou mechanickou reakcí na vzestupnou vlnu neinteligentního německého hakenkrajclerství — nabývá nového elánu, činí se seč jest, aby ve veřejném mínění vzbudil dojem, že jest jakousi renesancí národního du-

cha naší revoluce; ducha, který prý byl zapřen a zahančenočen v pozdějších letech, zejména pak od oné chvíle, kdy se parlamentní zástupcové podstatné části našich německých spoluobčanů přiklonili k vládní spolupráci a jejich nabídka byla přirozeně přijata.

Tento prostředek prohlašovali se za jediné a pravé hlasatele a kněze národního genia, není ovšem také nic původního, a jest to pomůcka právě tak odkoukaná od Mussoliniho, Hitlera a jeho druhů, jako vše ostatní na té naší fašisující krajní politické pravici. Jenže naši ultranacionalisté jsou v určité nevýhodě oproti těmto cizím zdrojům: kdežto totiž italský a německý fašism zatracuje nejen přítomnost, nýbrž i nedávnou minulost svého národa, a navazuje na „ryzího národního ducha“, za jehož pokračovatele se označuje, sáhá až do další minulosti, ke generacím a osobnostem, které jsou již historií, s níž možno leccjak točit, a které se nemohou bránit svým falešným vykladačům a usvědčovati je ze lži; našemu fašismu nezbyvá, leč dovolávati se minulosti teprve zcela nedávné, ani ne půldruhého desetiletí staré, která se obecně pokládá za novodobé vyvrcholení našeho národního vlnění. A s historií tak mladou se nedají dělat veliké čachry. Ta ještě žije a ta se ještě brání. Ta jest ostatně jistě v nás všech příliš čerstvá, i v těch z nás, kdož by snad byli nakloněni dáti se strhnouti elánem falešných fašistických žreců nacionalismu. Stačí jen dotknouti se některých faktů z doby krátce před 28. říjnem a krátce po něm, zacitovati některé projevy z té etapy našeho adventu a zrození naší národní svobody, a hned se rozezvučí v našem nitru ten pravý, čistý tón našeho tehdejšího národního cítění — a srovnáme-li jej pak s tím, co hlásají naši fašisté dnes jako pravou národní víru, uvidíme rázem, jak je to nové jejich evangelium zcela cizí duchu naší revoluce. (O to příbuznější je ovšem duchu dnešní říšskoněmecké módy.)

Jaké je to dnešní národně politické evangelium československého fašismu? Je takové, že vyznává morálku ooplaty a násilí, tutéž morálku, kterou nejlépe a nejupřímněji formulovali proroci pangermanismu u sousedů. Podle těch našich ryze národních — pangermánů, národnostní poměry v Československé republice měly by se upravit podle hesla, že „náš národ má právo býti nade vším ve své zemi právě tak jako Němci v Německu“, to jest, že nemá „dávati Němcům u nás více, než dávají Němci v Německu našim a Polákům, a všem ostatním Neněmcům.“*) Tedy: nemáme dávati našim menším to, co podle svého názoru pokládáme za spravedlivé a žádoucí, nýbrž to, co říší Němci podle jejich názoru pokládají za dostatečné pro menšiny, a co my a celý kulturní svět zatracujeme. Velmi oblíbeným rčením našich krajních nacionalistů je, dožadují-li se jinonárodní menšiny toho či onoho, opáčí jim slovy: Nemáte na to právo, protože my, Češi, za Rakouska jsme toho také neměli, a přimlouvá-li se za tu věc dokonce některý našinec, je to podle našich fašistů zrada na národní věci, p r o t o ž e se nám ji ve staré monarchii také nedostalo. Tu tedy opět se říká, že programem našeho poměru k menšinám nemá být měřítko naše vlastní, nýbrž rub měřítko vymřelých rakouských a uherských vládních kruhů. Těmto starým moc-

*) Tento citát ostatně není vzat právě z orgánů fašisujících stran a směrů, nýbrž z časopisu Národní Jednoty Seve-ročeské „Hraničář“, který by měl dbáti toho, aby byl ohlasem a výslednicí názorů všech stran a celé české veřejnosti, jež je v N. J. S. soustředěna, nejen jedné krajnosti. Bohužel, toho zpravidla nedbá.

nostem sice naše revoluce připravila hrob, ale naši arcinacionalisté je křísí, a činí z nich autoritu pro úpravu našich národnostních věcí v republice.

Národní duch naší revoluce kázal, že naše republika bude národním státem československým v tom smyslu, že poskytne a zajistí navždy našemu národu vše, čeho potřebuje k rozvinutí svých sil a k naplnění svého kulturního i hospodářského života. Při tom se ve všech revolučních projevech zdůrazňovalo (a to nejen v těch, které jsme činili před dovršením svého osvobozovacího boje, nýbrž i pak; bylo to tedy naše skutečné kredo, ne pouhý prostředek k získání sympatií mezinárodní veřejnosti a k úspěchu), že budeme pohlížeti na národnostní menšiny ve svém státě jako na rovné spoluobčany. Ale dnešní fašističtí vykladaelé ducha naší revoluce snaží se dokazovati, že jestliže určité osoby, směry a strany v německé veřejnosti dopouštějí se činů, směřujících proti smírnému soužití či dokonce proti státnímu pořádku a bezpečnosti, musí nutně býti vyvozeny důsledky proti všem ostatním směrům a jednotlivcům německé menšiny. A proto: ven s německými ministry z vlády, ven s německými úředníky z úřadů (ať jsou spolehliví či nejsou, ať se prohřešili či nikoli, ať za ně máme náhradu či ne); a proto zakazovati i jiné národní organizace a shromáždění Němců, ať jsou s oněmi, které se prohřešily, ve spojení či nikoli. A protože vládní kruhy nejsou ochotny vyvodit tyto důsledky, tož „zradily ducha naší revoluce“, ochably „vlivem paktování s Němci ve vládě“ — ačkoli takové důsledky by nebyla přirozeně vyvodila žádná z předchozích vlád republiky. Neboť i první, všenárodní, revoluční vláda řešila na př. otázku německých úředníků ve státní službě jediným možným a rozumným způsobem: individuálně, přibírajíc do státní služby německé zaměstnance, kteří složili slib a byli s hlediska státního jako jednotlivci spolehliví. Že při tom zůstávali Němci, nevadilo ani této vládě ani nikomu v tehdejší naší veřejnosti, přes to, že pánové Lodgman a Seliger vedli tenkrát otevřený odboj proti příslušnosti smíšeného území k naší republice, a přes to, že tehdy nebylo jediného německého politika, který by byl otevřeně desavouoval akci těchto odbojníků a otevřeně by se byl dal do pozitivních služeb československého státu.

Národní duch naší revoluce přikazoval, aby nám nebylo lhostejno, jak se vyvíjí smýšlení naší německé (a ovšem i ostatních) menšiny; abychom svým jednáním aktivně působili — pokud je to v našich silách — k tomu, aby toto smýšlení se vyvíjelo při nejmenším tak, aby mu státní forma byla přesvědčivou a při reálném nazírání přijatelnou platformou. Dnešní fašističtí arcinacionalové tvrdí, že nám může býti jedno, co si o nás naši Němci myslí, jen když je máme v moci. Přihlížeti k jejich psychologii prohlašují za škodlivou „humanitní“ sentimentalitu. „Ať nás nenávidějí, jen když se bojí“ — to jest heslo našich českých fašistů vůči menšinám. Budiž, jest to heslo ostatně prastaré — ale nebylo to heslo nejenom naší zahraniční revoluce, ale ani našeho domácího 28. října.

Buďtež zde uvedeny některé velmi jasné a nepochybné projevy z doby naší revoluce, z nichž vysvítá ten její národní duch, tak zcela odlišný a protichůdný duchu dnešního fašistického arcinacionalismu.

Bylo by možno především a nejprve ovšem citovati z tříkrálové deklarace českých poslanců z r. 1918 passus pravící, že „národ náš hlásí se o svou samostatnost . . .

aby ve svobodné soutěži s jinými národy svobodnými a ve svém státě svrchovaném, plnoprávném a demokratickém, sociálně spravedlivém a na rovnosti všeho svého občanstva vybudovaném . . . přispěti mohl k novému velkému rozvoji lidstva, založenému na volnosti a bratrství, přiznávají v tomto státě národním menšinám plná rovná práva národní.“ — A washingtonská deklarace zahraniční vlády z října 1918 povídá rovněž, že v novém státě národnostní menšiny budou se těšiti rovným právům.

O tom, jak se tyto věci v té adventní době cítily v široké veřejnosti, a jak byly jí v té době formulovány, svědčí na př. tento výňatek z Kva pilovy brožurky (Rozprávka s Němcem), vydané drem Ant. Hajnem krátce před převrácením:

„Doufám, že mluvím jménem všech rozumných lidí z vlastních vrstev, řeknu-li rovnou, že by se nám nikterak nechtělo Němce v příštím českém státě „ovládati“ a že naopak chceme s nimi rádi utvořiti vzornou zemi, kdež i menšina může míti všechna práva většiny. Zažili jsme v Rakousku a hrozněji ještě v Uhrách a zažíváme podnes, jaká to nespravedlnost, bráti jinému národu jeho řeč, jeho svéráz, možnost jeho národního rozvoje a jeho přirozená práva! Nechceme tedy nikterak „Němce ovládat“, nýbrž chceme s nimi společně pracovati k blahu a zdaru staronového státního útvaru, jenž může náležeti nám oběma! Vždyť i my budeme míti mimo český stát, zvláště ve Vídni, svoje menšiny, pro něž se budeme dožadovati od Němců dobrého zacházení (dejž to pánbůh!), a případnou-li ze sedmdesáti milionů německého národa tři miliony, tedy 4,5%, na stát český, nemohli bychom nikdy zapominati, že žije mimo náš stát mezi Němci půl milionu, tedy 5% Čechů, že chceme pro ně bezpečnost vzájemnou, a že by tu konec konců nastoupiti musila aspoň metoda do ut des. (Jistě by bylo tím 4,5% německého lidu v českém státě líp než 15% národa polského v říši německé!) A zdá-li se Vám, že pro spravedlivou samosprávu jinojazyčných menšin, „není historického příkladu“ — nuže, milý příteli, nastávající doba musí si zvykatí bez historického příkladu“ na mnohé a mnohem těžší věci, než jest toto právo, zcela přirozené!“

V první schůzi revolučního Národního shromáždění, dne 14. listopadu 1918, pravil jménem zvolené vlády její předseda dr. Kramář:

„A jménem první vlády svobodné československé republiky zde mohu také prohlásiti, že německý národ v hranicích našeho státu bydlící nemá nejmenší příčiny obávati se o svůj národní rozvoj. Věrní své minulosti a svým demokratickým tradicím, nechceme své německé krajan — postaví-li se loyálně na půdu našeho státu — nijak zkracovati v kulturním a jazykovém jejich rozvoji. Náš stát bude ovšem českým státem tak, jak jsme si jej vydobyli krví a utrpením. Ale naší hrdostí a touhou by bylo, aby nikdo zde u nás, kdo není Čechem, necítil se utiskován a nesvobodným. My, kteří dlouho cítili všechno barbarství kulturních útisků, všechno ponižování svého národa, kterému nedávali ani práv jazykových, ani škol nutných pro vzdělání v jazyku mateřském, abychom se chtěli dopouštěti stejných hříchů proti svobodě a kultuře. Cítíme se vnitřně dosti silnými, abychom beze všeho násilí spoléhali jen na vlastní síly a na svou všeobětující lásku k svému národu.“

Ještě zřetelněji promluvil dr. Kramář v Národním shromáždění dne 20. prosince 1918:

„Nesmíme zapomenouti — pravil — na jedno. My to jsme, kteří chceme, aby Němci zůstali u nás. To jest, prosím, moment, ke kterému bych prosil, aby při všem posuzování našeho poměru k Němcům bylo především přihlíženo. Tedy to, myslím, jest, řekl bych, základna, na které musíme stavěti svůj poměr k Němcům.“

Chceme, aby na věky, pokud bude československá republika trvati, Němci s námi žili. Chceme celistvost a nedělitelnost našich zemí, a to jest naše kredo. Tu, myslím, že jest naší povinností říci si jedno: totiž, že jest každé poukazování na naše vítězství a moc a zejména každý příliš okatý takový poukaz přímo hříchem na budoucnosti. Musíme konečně do jisté míry bráti zřetel na psychologii německého lidu. Hned připomínám, že to bylo přímo přední vlastností Němců nikdy nepřehlížeti k psychologii druhého národa. Oni se jakživi na nic neohlíželi, oni znali jen svou moc a využitkování své moci do krajnosti. Ale myslím, když si řekneme, že tato vlastnost je učinila nenáviděnými po celém světě, že jest tato vlastnost poslední příčinou toho jejich pádu, že nemáme žádných příčin, abychom je v tom následovali a kopírovali, abychom si řekli, že jsme počestění Němci. Mně se zdá, že jest nám potřeba něčeho jiného. My jsme mužně a důstojně, bez pláče a nářku — oni teď pláčou a nařikají — snášeli všechna utiskování, a naše utiskování bylo o něco horší nežli jejich. Já bych si přál, abychom stejně mužně, klidně a důstojně také snášeli své vítězství. Stejně stejným opláceti, to je docela dobré, odpusťte mi, v prostém životě, to jest někde snad docela v pořádku, ale ve státním životě, myslím, jest to trochu hrubá filosofie, filosofie, která by vedla k nemožným poměrům na venek i uvnitř. A my, kteří jsme tak rádi, že konečně zvítězila na světě idea práva, spravedlnosti, svobody a opravdové demokracie, my přece k této filosofii, která jest tak tvrdá a německá, se naprosto nemůžeme přidati. Jak říkám, v tom, prosím, abychom se trochu odněmčili a přivykli druhé filosofii, filosofii práva, svobody a spravedlnosti.

A tu, myslím, že jsou naše povinnosti tyto: My jsme slavnostně slíbili Němcům, že jich nebudeme utiskovati ani národně, ani kulturně, ani hospodářsky. Myslím, když jsme to učinili ve slavnostní chvíli svého prvního sedění, že jsme povinni to doslova dodržeti. Doufáme, že to bude, řekl bych, politikou nejenom několika odpovědných politiků, nýbrž že si tomu zvykne také náš lid a že se to stane, řekl bych, že ta politika spravedlnosti, o které jsme mluvili celá desítiletí a která byla naším čistým štítem, krásným praporem v našem boji, která nás sílila, zůstane takovou i tenkrát, když my budeme moci rozhodovati nejenom o osudu svém, nýbrž i o osudu druhých, kteří budou s námi bydleti ve společném státě, ve společné naší republice.“

Ale i jiní politikové, o jejichž živém národnostním cítění ani dnešní arcifašisté neopovažují se pochybovati, mluvili v té době tímto způsobem. Jejich nacionalism byl cele proniknut tím obecným národním duchem naší revoluce. Tak na př. poslanec Sís dne 16. ledna v Národním shromáždění pravil:

„Naší povinností vůči obyvatelstvu tohoto (t. j. smíšeného) území jest, abychom jim dopřáli takové svobody a volnosti rozvoje, jaké prostě musí popřáti kulturní národ a kulturní stát.“

Netřeba zde opakovati známý passus prvního poselství presidentova o národnostní otázce, passus, který sice jasně vyznačil druhotnou úlohu německé menšiny v tomto státě, ale při tom tuto druhořadou jejich funkci nijak nepodcenil a pro jejich státoobčanské postavení a rovné nakládání našel krásná slova, (kterážto slova byla manifestována i činem, kdyžžte president poté po návštěvě Národního divadla následujícího dne navštívil i německé divadlo v Praze, kdež byl velmi vřele uvítán.) — Ale nejen presidentovo poselství, i odpověď na ně, koncipovaná velmi nacionálně založeným drem Antonínem Hajnem, jest naplněna tímž duchem. Právě se v ní:

„Přejeme si a věříme, že národnostní menšiny v našem státě v loyaltě a respektu k jeho existenci budou společně s námi pracovati o všestranném jeho vývoji a zdaru.“

A doporučuje tekst odpovědi Národním shromáždění dne 27. března 1919, dr. Hajn pravil za svou osobu:

„Z té duše si přeji, aby se německé menšiny cítily šťastny v naší republice. Nechci za živý svět, abychom my, Národní shromáždění ani naše vláda snad něco podnikli, čím by se mohla dosavadní vzájemná odcizenost ještě zvětšiti, a přál bych si naopak, abychom podnikli všechno, co by mohlo umožniti návrat jejich, a přál bych si také, aby teď brzy a po případě hned po podepsání míru, bylo zřízeno — jmenuji to přímo — menšinové departement při naší vládě, snad s menšinovým státním sekretářem. Kdybych se nebál, že bych utržil přídomek rozmnožovatele ministerstev, navrhl bych, aby se přímo zřídilo i menšinové ministerstvo.“ (Dokončení.)

národní hospodář

Český odborník ve službách pětiletky

VI.

Přírodní bohatství Ruska převyšuje dokonce přírodní bohatství Severní Ameriky, ale zatím co Anglosas je rozumným prospektorem, Rus musí býti k prospektorství teprve vychováván. Pětiletka vykonala k této převýchově Rusa ze zemědělce a lovce na technika a horníka hodně; ale ovšem že nemohou býti podzemní poklady země ruské odkrývány tempem, jakým se to dalo ve Spojených státech severoamerických ve století devatenáctém: nebylo by prostě v Rusku možnosti jich využití.

Objev uhlí blíže dráhy samaro-zlatoústecké, mnou učiněný, byl schopen využití okamžitého. Jednak proto, že dráha sama dovážela uhlí ke své spotřebě až ze Sibíře, jednak proto, že pro účely továren v Alze mělo býti dováženo uhlí až z donské pánve uhelné. Že uhlí by se mohlo ve stepi nalézt, počal jsem tušiti počátkem května 1931, kdy dal jsem hloubiti další studni, která měla býti hlubší a širší než dvě studně již vykopané. V hloubce 16 metrů narazil jsem na vrstvu zvláštní černé země, pod touto vrstvou vrstvu železné rudy, pod touto opět černou hlínu. Vodu jsme zasáhli teprv ve 22 metrech hloubky.

Dávám tedy příkaz, aby při různých výkopech, jež se v Alze a okolí ve spojitosti s výstavbou města provádějí, byly pečlivě pozorovány horniny takto odkryté. Nález uhelných dolů zůstal však přes tento příkaz vyhrazen mně samotnému. U Čelkaru, blíže lomu na tvrdý kámen, nalézám při vyjížděce koňmo plochy červené, téměř karmínové půdy. Posílám kusy této hlíny do výzkumného ústavu v Samaře, kde shledávají, že by se z této hlíny dala získati stavební barviva hlinková. Při pozdějších vyjíždkách do tohoto místa zajížďím až k močálu černé vody. Na břehu močálu, zcela na povrchu země, nalézám oválné kusy černého uhlí, hladké a tvrdé jako oblázky. Poznávám ihned, co mám v ruce a dávám v okolí hloubiti čtyři sruby, vzdálené od sebe po stopadesáti metrech. Po odkrytí vrchní země nalézáme vrstvu uhlí 70 cm silnou. Posílám vzorek výzkumné stanici, ale nejsem uspokojen: dávám kopati dále a narážím na vrstvu antracitu 120 centimetrů silnou. Telegrafuji do Moskvy, která posílá kurýrem 50.000 rublů na další odkrývací práce. Zásoba uhlí v místě odhaduje se na 10.000.000 tun a dráha samaro-zlatoústecká ihned se dohoduje se závody v Alze. Dale ůmluvy postaví dráha kolej od hlavní trati k uhelným dolům a dostane

z každých čtyř vagonů uhlí tři pro sebe. Tato úmluva nepříznivá pro Algu, byla později změněna tak, že uhlí i náklady na těžbu se rozvrhly rovným dílem mezi dráhu a Algu. Z této ukázky je zjevné, že ačkoliv v Sovětské Unii všechny výrobní prostředky jsou centralisovány v rukou státu, musí jednotlivé podniky podnikati a účtovat samostatně, aby nastal nepopsatelný zmatek. Je to zřejmá tendence decentralisační, jež nutně směřuje k individualisaci.

Za odkrytí dolů dává mi náčelník vyplatiti odměnu osmset rublů, kterou s úsměvem přijímám. A záhy nato, vyjížděje kočárem za Algu, spatřuji blíže řeky pruhy bílé země. Nalézám kaolin, jehož vrstva zde vystupuje na povrch. Dávám dělati vývrty a konstatuji, že obrovská, 9 m silná kaolinová vrstva objímá na ploše asi 36 km² celou Algu. Když jsem zpozoroval, že bych do vysokých věží, určených na filtrování a čištění kyseliny sírové, musil dát spoustu tesařského kamene, ale neměl jsem včas dosti kameníků, nahradil jsem tento kámen zevnitř vrstvou kaolinu takové čistoty, že úplně vzdoruje kyselině.

Jakmile se dráha dovídá o nálezu a dobývání kaolinu v Alze, posílá ke mně. Potřebuje kaolin na vymazávání parních kotlů. Dosud brala kaolin až od Leningradu, nyní jej má na trati. Platí nám za vagon 1000 rublů, později — když si dráha stěžuje, že je to moc — slevujeme na 400 rublů. Nás stojí 1 vagon kaolinu 160 rublů. Vydělávám peníze pro stavbu a Chemo-Trust i tímto způsobem. Jeden sovětský podnik obchoduje s druhým a všechny se snaží získavati výhody pro sebe.

Zatím co město Alga roste týdně o jedno patro — květen až červenec 1931 — zatím co se staveniště továren hemží dosaženým maximem dělnictva a já potřebuji každý vůz, každý trakař, každou sílu, zatím co jsme ustavili dokonce i zvláštní sbor, jenž dohlíží na plnění mých příkazů, zasahuje rušivě GPU z Aktjubinska. Dostávám příkaz, abych čtyři nákladní auta půjčil na týden GPU. Namítám, že auta nutně potřebuji, ale není to nic platno. Berou si tři, jedno mi ponechávají. Auta odjíždějí i se šoféry, jedno z nich se vrací teprve po měsíci, ostatní dvě se nevracejí nikdy. Vše je zahaleno s počátku závojem tajemství, já se však dovídám přece, že byla podniknuta na dvaceti nákladních autech trestná výprava proti vzpurným bejům na jihu. Bejové (mohamedánští statkáři) zabili nějaké komunisty a prchli do hor. Milice aktjubinská je obléhala celý měsíc se značnými ztrátami na obou stranách. Episoda, jedno z přechetných veřejných tajemství dnešního Ruska.

Nedostatek aut mne velmi handicapuje, musím dát zrekvirovat další potahy. Při příští návštěvě okresního náčelníka GPU u mne pravím polozertovně, polovážně: „Po druhé vám zas půjčím auta!“ Náčelník si mne zobra zmeřil, pak odpovídal: „Žádné šutky (vtipy)!“ Více jsme se o této episodě nikdo nezmínil. Byla to nepříjemná epizoda ve stepi.

35.

Srpen — říjen 1931.

Seznamuji se s bývalým místním velkostatkářem, nyní zaměstnaným jako dohlížitel na dolech. Naříká si, kupuji od něho různé věci, aby měl na výchovu dětí, které má v různých pensionátech sovětských. Pozdravuje Syrového a Gajdu, s nimiž se setkal v r. 1919 a na jejich počest pořádal hostinu a koňské závody.

Alga je v horečném chvatu, ale to nevádí hodnostářům z Aktjubinska, aby nás nepřipravili o část vzácného času pořádáním manévřů. O programu manévřů dovídám se několik dní napřed, ale musím podržeti věc v tajnosti: buržoasie aktjubinská podnikne neočekávaný útok na město a závody v Alze, ve snaze zničiti proletariát alžský. Úlohu buržoasie a

útočníka bude hráti aktjubinská vojenská posádka, úlohu proletariátu a obhajce svobody moje dělnictvo.

Poněvadž na každém podniku v Sovětské Unii je organizován vojenský komitét, jenž bdí nad vojenskou pohotovostí proletariátu, nenajde „buržoasie“ aktjubinská Algu nepřipravenou. Vše bude klapati a mám dojem, že výsledek bude pro aktjubinské zdrcující. Z Algy kromě mne a náčelníka nikdo o věci neví.

Ve 4 hodiny odpoledne zazní náhle polnice milicionérova a vše odhazuje pracovní náradí a staví se do pohotovosti: odprahují se koně od vozů, formuje se jízda a pěchota, rozdávají se dřevěné imitace pušek a skutečné šavle, vysílají se rozvědky před město. V čelo pěchoty staví se náčelník konného dvora, Ukrajinec, jenž je místním vojenským komisařem. V čelo jízdy jeden z mých inženýrů. Proletariát nastupuje plně, neboť v takovémhle případě musí proti buržoasii každý dělník, partijsní i nepartijsní. Traktory — 10 kusů — vyjíždějí: budou hráti úlohu tanků. Já s náčelníkem vsedáme do mého osobního auta, neboť mně byla přiřčena, jakožto inostranci, čestná úloha pozorovatele a rozhodčího. Vyjíždíme autem na výšinu, zatím co za námi vojsko v počtu přes třitřicet lidí zaujímá obranné posice. Nepřítele vidíme dalekohledem ve vzdálenosti asi čtyř kilometrů. Postupuje v moderních skupinových útvech, má přes 200 koní jezdeckva a daleko za tím vším vyjíždějí čtyři baterie lehkého dělostřelctva. Je vidět, že buržoasie aktjubinská je skvěle vyzbrojena. My máme jen 60 skutečných pušek, 1 starý kulomet, ale hojnost slepých patron. Ale co je to vše buržoasii platno: je v menšině a tak se našemu proletariátu podaří obchvátiti ji a úplně zajmouti. Oba štáby pořádati na vyvýšenině „bešprechunk“ a vojsko aktjubinské je odváděno do Algy jako zajatci, neboť proletariát zvítězil na celé čáře. Hostíme vojsko, toto zase předvádí exhibice na koních, večer akademie s přednáškou. Druhého dne vojsko pomáhá dělnictvu na stavbě, za což musím vojsku vyplatiti mzdu. Ale poněvadž se v Rusku platí jen za výkon, nebylo té mzdy mnoho. Já se své strany hostím u sebe špice armády a politiky: vojenného okružního komisaře, velitele divise, podřízené důstojníky, náčelníka GPU atd. Všichni mi gratulují ke vzrůstu Algy, já chválím vojsko a říkám, že bych takovou výpomoc potřeboval každého dne. Ve skutečnosti si myslím (právě tak jako alžský proletariát) pravý opak: už aby byli pryč, neboť nám jedí ze zásob těžce sehnanych.

Druhého dne mluvím o manévřech s dělníky na stavbě. Říkají, že to vše byla „jirunda“, což znamená po česku, že to stálo za kočku. Já, s vážnou tváří: „Ale buržoasii jsme to naklepali“. Jeden z tesařů, Ukrajinec: „No, to přece nemyslíte vážně, tovaryši hlavní architekté.“ Krčím ramena a odcházím.

36.

HTS = hydrotechstroj. (Ruské politické a hospodářské značky připomínají silně chemii.) Hydrotechstroj je všestátní organizace, zabývající se stavbou vodovodů, kanalisací, vodních přehrad a pod. Také na mé stavbě má provésti hydrotechstroj práci za dva miliony rublů. Ale neklape to a tak mne náčelník ustanovuje vrchním dozorcím nad stavbou kanalisace i vodovodu. Dávám rozpočty hydrotechstroje znovu přezkoušeti, rovněž tak plány, opravy, doplňuji. V Evropě vždy jsem stavěl na parcelách s hotovým vodovodem a kanalisací. Zde stavím současně. Náčelník místního hydrotechstroje inž. X. je mluvka a bojí se mne, neboť mu vytýkám, že pracuje pomalu. S jeho tempem bychom byli postavili tyto práce tak za tři roky. Přijíždí komise centrálního hydrotechstroje z Moskvy a vytýkají inženýrovi, že jako nepartijsní měl by víc pracovat než mluvit. (Opak je vyhrazen partijsním.) Zbavují inž. X. místa, beru výstavbu vodovodu i kanalisace na sebe a nasazuji takové tempo, jež je nutné, aby bylo do-

honěno, co se zameškalo. V Rusku se tomu říká „technická mobilisace“. Klademe a zasypáváme za měsíce potrubí v délce 6 km. Máme vše hotovo až na tunel, který má vést pod železniční tratí a musí se stavět pod dozorem dráhy. Dráha dozor neposílá, zdržuje, sabotuje, až nakonec se do toho vkládá GPU, jež konstatuje sabotáž se strany dráhy a tunel se konečně kope. Na konečné práce posílá mi ústředí hydrotechnostroje dva mladé inženýry, komunisty. Tito dva mladí lidé se mnou rádi pracují, neboť vidí, že věřím v úspěch. Ptají se mne, kde budu stavět, až dokončím Algu, neboť chtějí se mnou pracovat dále. Říkám jim, že nevím, a oni mne prosí, abych jim napsal z nového působiště, že se tam dají přeložit. Velkou obtíž máme s přesazováním čerpacích rour v řece Ileku, jež propuštěný inženýr X. položil o celých 160 cm příliš vysoko, než aby mohly vyhovovat i při nízkém stavu vody. Koncem srpna máme 18 činžáků pod střechou, rovněž tak část továren. Vše je pod střechou počátkem října 1931, ale pracuje se na mnoha pobočných projektech. Kanalisace postupuje zvolna pro nedostatek velkých cementových rour a pro komplikovanost odpadových polí, jež musí být dvoje: jedny pro město, druhé pro chemické továrny.

37.

Velmi zajímavá osobnost, přidělená na stavbu: trockista Pavel Pavlovič, bývalý profesor na vojenské akademii a adjutant Trockého. Přiváží z Moskvy důvěrný dopis pro politického náčelníka stavby, jenž mne žádá, abych pro něho našel jakékoliv místo na stavbě. Přání s hora, neboť ho nechtějí jako přívržence Trockého v Moskvě mít, ba chtějí ho mít hodně daleko od centra. Dávám Pavlu Pavlovičovi dozorčí místo a dokonce mu postupuji volný pokoj ve svém bytě, poněvadž nemůže bydlet s jinými techniky. Činím tak rád, neboť Pavel Pavlovič je velmi inteligentní a vzdělaný. Je zajímavé mu naslouchati. Právě mezi jiným: „Trocký byl zrazen. Dřív než ho odstranili, odstranili jemu věrné náčelníky divisi.“ Táže se ho: „Myslíte, že se Trocký připravoval strhnouti moc na sebe?“ Odpověď: „Rozhodně, dříve či později.“ Půjčuje mi knihy „Vznik revoluce a její působení na generální štáb“. Má hodně knih. Mluví o Janu Žižkovi z Trocnova jako o zakladateli vojenské taktiky. „Němci,“ povídá, „jsou dobří vojáci, ale původci vojenské strategie jsou Slované“. Rovněž: „Trocký je veliký člověk, vysokého sociálního smýšlení. Světová revoluce přijde a Trocký bude velitelem spojených proletářských armád světa.“ Usmívám se, načež on: „Nevěříte mi?“ Krčím rameny, neboť co může stavitel souditi o světové revoluci a armádách proletariátu? Stavitel praktik zná, váží si a stará se o jedinou armádu proletariátu: armádu zedníků, přidavačů, tesařů a nádeníků na stavbě domů. Pravím mu to, dívá se na mne a říká: „Vy, Češi, jste vyspělý národ. Jednoho dne my, Rusové, budeme také na takové úrovni.“ Pavel Pavlovič stává se mým dobrým kamarádem, ale moje paní si stěžuje, že přichází nepozván do kuchyně a vypije všechnu uvařenou kávu. Kávy je právě nedostatek a je drahá. Pavel Pavlovič slibuje, že toto více neučiní, ale za hodinu nato jest znovu přistižen při pití naší kávy čerstvě uvařené. Má kávu nesmírně rád a prosí, abychom prominuli. Já promíjím, ale moje žena se stále, ovšem marně, zlobí. Rusové mají jednu vlastnost: domnívají se, že za dobré slovo je dovoleno opakovati neplechy. Dovedou udělati revoluci, uspořádají krveprolití, utlačí celé třídy obyvatelstva, ale omluví to jistě nějakým pěkným slovem. Nemyslí to nikdy tak zle.

Pavel Pavlovič má rodinu v Moskvě, které posílá celé služné, pokud mu zbude. Je pilným pracovníkem v oddělení plánů a dle mého příkladu je v práci už o sedmé hodině ranní. Někteří inženýři ho pomlouvají. Inženýr V. o něm praví: „Je to špicl. S podobnými jsem se již setkal. V Taganrogu

mne podobný špicl obvinil z kontrarevoluce, byl jsem souzen a napomenut, že budu vyloučen ze strany.“ Ruské starosti. Já a náčelník ovšem víme, že Pavel Pavlovič není špicl, nýbrž trockista, oddělený za trest od své rodiny v Moskvě a vyrazený z vysoké politiky sovětů.

38.

Listopad — prosinec 1931.

Kdyby pětiletka šla na všech místech Ruska tempem pětiletky v Alze, věřil bych v její úspěch. Ale výstavba Algy jest jednou z čestných výjimek v plánu pětiletky. Byla dokončena včas, dokonce před schválením definitivních plánů, byla dovedena ke konci za nadlidského vybičování energie jak inostranného experta Čecha, tak za vybičování energie ruských spolupracovníků týme expertem. Mnoho lidí musilo být ze stavby vyloučeno, aby nepřekáželi, ale hojně z původních spolupracovníků zůstává až do konce: znamená, že mezi Rusy js o u schopní lidé, že potřebí je jen cviku.

(Dokončení příště.)

literatura a umění

Hovory s nakladateli

IV.

ROSTISLAV ŘIVNÁČ,

ředitel a společník nakladatelství „J. Otto“ v Praze.

Tentokrát není dějištěm rozmluvy ředitelská kancelář: šéf jedné z největších a nejstarších našich nakladatelských firem, J. Otto, pan R. Řivnáč, je nemocen. Jen lékař vytáhl paty, už vstupujeme do pokoje, kde nás vítá s úsměvem a pozdravným gestem ruky ředitel Řivnáč, zaujímavější posici pro šéfa velkého podniku zajisté nejnepříjemnější: posici na prostého klidu.

Na posteli leží tři poslední sešity *Prítomnosti* s prvními třemi nakladatelskými hovory, čtvrtý hovor začíná. Chystám první otázku o situaci firmy J. Otto. Z odpovědi se vyvinul kus osobní historie. Otiskujeme úvodem několik úryvků z historie muže, který vyšel ze známé pražské knihkupecké rodiny, pracoval ve velkých zahraničních podnicích a vrátil se zase k české knize.

„Myslím, že je v odborných kruzích knihkupeckých a nakladatelských obecně známo, že firma Otto po smrti svého zakladatele, starého pána Jana, jevila vzestup, který vyvrcholil v prvních poválečných letech. Tehdy zůstala velká díla nedokončena, sklady byly vyprodány. Dědicové se rozhodli založit společnost a postavit jí v čelo zkušeného odborníka. Pokud jde o mě, jsem ze staré knihkupecké rodiny, již můj děd František Řivnáč založil roku 1848 knihkupecký obchod v budově tehdejšího Musea království českého na Příkopech. (Převzal knihkupectví od svého tchána Krombergera.) Po dědovi převzal závod můj otec Antonín, člen panské sněmovny a dlouholetý předseda Obchodní a živnostenské komory pražské. Po absolvování obchodní akademie v Praze jsem vstoupil „do učení“ do závodu svého otce na Příkopech. Měl jsem jej převzít se svým bratrem, ale po několika letech jsem změnil plán a odejel jsem do ciziny, kde jsem dlouho zůstal.“

„Nejdříve u veliké berlínské firmy A. Asher & Comp., která měla filiálku v Londýně a zabývala se skoro výhradně dovozem anglické a francouzské literatury do Německa. Bude vás zajímat, že tato firma dodávala také všechnu slovanskou, v to počítaje i českou literaturu, do British Musea v Londýně a do Petrohradu. Měli jsme spojení s vědeckými ústavy a universitními semináři a knihovnami celého světa. Zůstal jsem u Ashera dva roky. Seznámil jsem se s šéfem ruské firmy Volf, který byl dvorním dodavatelem, měl dvě velká knihkupectví v Moskvě, dvě v Petrohradě, vlastní tiskárnu a nakladatelství. Stěžoval si mi, že má málo lidí, ovládajících cizí jazyky. Ruská inteligence, pokud cizí jazyky zná, se prý nerada věnuje obchodu, raději vyhledává státní službu. A cizinci málo rusky umějí. Domluvili jsme se v Berlíně, nabídl mi vedoucí místo. Stal jsem se brzo u Volfů v Petrohradě šéfem cizozemského oddělení, které zaměstnávalo řadu cizinců. A nedlouho potom jsem se stal obchodvedoucím v jeho druhém petrohradském knihkupectví. Po vypuknutí války jsem dostal samostatnou prokuru a byl jsem vyzván, abych vedl moskevské závody. Zúčastnil jsem se našeho odbojového hnutí, byl jsem ve výboru Českého komitétu i Československého spolku a delegátem na všech třech sjezdech v Moskvě i Kijevě. Při tom jsem byl stále zaměstnán u Volfů, až do července 1918. Bolševici zabrali Volfovy závody a brzo nato mě zavřeli do Butyrek, současně s našimi diplomatickými zástupci, na příklad Čermákem a Maxou. Po šesti měsících nás Čechoslováky pustili všechny najednou z vězení, až na chudáka Pšeničku. Právě na Silvestra 1919 jsem přijel do Prahy. Tady jsem vstoupil nejdříve do ministerstva financí, ale když jsem dostal nabídku od Ottů, přijal jsem ji. Vedu závod od října roku 1920 jako ředitel a jediný jednatel; společníkem firmy jsem od roku 1927.“

Jaký je osud děl Vrchlického? Nemohla by Společnost Vrchlického spolupracovat intenzivněji s vašim nakladatelstvím?

To je, jako když řeknete vojevůdci: Proč nejedete do bitvy, když máte všechny chance? Nejsou peníze. Vrchlický se neprodává, Vrchlický nejde a nejde, každý svazek, který jsme vydali, je pasivní, dokonce i „Bar Kochba“, od něhož jsem sám hodně čekal, i všechny ostatní poslední svazky jsou pasivní. Bylo by potřeba nějaké subvence nebo povinný odběr, dirigovaný ministerstvem školství, aspoň 500 výtisků kdyby se zaručeně udalo, mohlo by se něco dělat. Pokud jde o Společnost Vrchlického, propaguje jeho dílo, v tom směru jí nesmíme křivdit, ale to nám není bohužel mnoho platno. Tak nám na příklad pomohla na školách k částečnému odběru starého vydání, ale protože byla tak nízká cena, nijak jsme to v nakladatelství neucítili. Je třeba připomenout ještě jednu málo známou příčinu obtíží s odbytem děl Vrchlického: nebožtík Otto, aby vyšel vstříc Vrchlickému, přistoupil k novému vydání, ačkoliv měl ještě starý náklad. Také padá na váhu velký počet, přímo záplava jeho děl. Kdyby to bylo deset knih, jistě by jeho poesie šla. Ale kdo se v tolika knihách vyzná? Čtenáři jsou desorientováni. Antologie? Ano, jedná se o vydání Výboru z Vrchlického za účasti Státního knihoskladu. Ale mou nemocí je tento problém odsunut.

Vedle Vrchlického jste nakládali nejvíc Aloise Jiráska. Trvá zájem o jeho romány?

O Jiráskovi není takový zájem jako dříve, ale těší se stále čilému odbytu. Jsem přesvědčen, že chystané Kašparovo ilustrované vydání románu „Na dvoře v evodském“ bude mít značný odbyt. Slibuji si od toho úspěch hlavně proto, že se děj odehrává v době empiru, bohatém krojově. To Kašparovi sedí, to dělá lehkou, na rozdíl na příklad od ilustrací takového „Bratrstva“, kde se dobře nemohl opřít o dobový materiál. Ano, Jirásek se stal velmi zámožným, když jsme přistoupili k vydávání laciného sešitového vydání „F. L. Věka“ a rovněž „Temna“ a „U nás“. Sebrané Jiráskovy spisy budou vycházet ještě půl druhého roku, a jsou do nich zařazeny i „Staré pověsti české“, které dosud vyšly jen v ilustrovaném vydání u Vilímků.

A vaše populární „Světová knihovna“?

V poslední době konstatujeme částečné ochabnutí zájmu o „Světovou knihovnu“. Je to víc než přirozené. Pokud jde na příklad o beletrii, vytlačily ji různé Červené a Modré knihovny, laciné románové edice, detektivky a podobně. Ale nemalá řada jejích svazků má stále velký odbyt. Domnívám se, že zvláště některé její klasické svazky přijdou časem opět do obliby, to zaručuje už její hodnotný Kvapilův výběr. Ostatně jsme „Světovou knihovnu“ nezastavili, každý rok přináší několik nových svazečků.

Jaký je váš poměr ke koncesování?

Přes to, že je to nemoderní, jsem zásadním přívržencem koncesování, rozumí se, že při náležitém průkazku způsobilosti. Aby mohlo knihkupců existovat takové množství, musí se na příklad držet vysoký rabat. Méně knihkupců bylo by více.

Vaše firma první přikročila k laciným výprodejům knih. Prospěly firmě? Opakoval byste výprodeje a doporučujete je jiným nakladatelstvím?

To je tak. Každé velké nakladatelství by mělo mít za několik let možnost pustit si žilou. Ale nesmí se to dělat často a nesmí to dělat několik velkých nakladatelství najednou nebo v krátkých intervalech a také se nemají znehodnocovat nedávno vydané knihy. U nás na příklad, až na zcela nepatrné výjimky, jsme snižovali ceny knih 10, 20 i více let staré. Pozoroval jsem, že knihy kupovali lidé, kteří se u nás v závodě nikdy neukázali: elektrikáři, policejní strážníci, drobní obchodníci, i venkované, dělníci, drobní zaměstnanci. Přijížděl k nám i horník z Kladna, každý týden měl z výplaty schovanou určitou částku peněz v krabičce od sirek a z toho u nás kupoval knihy na doplnění své knihovny. Musím vám říci, že si vybíral ku podivu hodnotné věci. Prodali jsme při této příležitosti také celé serie ročníků „Zlaté Prahy“, „Lumíra“ a jiných časopisů, o něž před tím nikdo nezavádil, ačkoli jsme je také inserovali. Naše zkušenosti byly nejlepší. Velká, opravdu přeplněná naše skladiště se výprodejí částečně uvolnila. Co bych radil v tom ohledu jiným nakladatelstvím? Výprodeje jen jednou za čas a velmi opatrně, regulovat je. Teď na to není doba, zneužilo se toho. A potom: když dělají dva totéž, není to totéž. Hlavní význam zlevněných výprodejí je, že se lidé naučí číst.

Kontingentování překladů?

Dnes už je ta věc regulována bernskou konvencí a autorským zákonem, jak se vám o tom zmínil i předsesta Svazu Šíp. Přes to však u starých, volných autorů trvá dosud zmatek, jak bych vám mohl ukázat na příkladu báječného překladu Hugových „Bídníků“, který jsme koupili, ale do něhož nám skočil jiný nakladatel. Prakticky je kontingentace překladů těžce proveditelná, protože je to obchodní tajemství, a žádný nakladatel neprozradí rád, co chystá.

Co byste řekl o vašem podniku podniků, o Ottově Naučném slovníku? Co je se starým nákladem? Co s jeho Dodatky? Nebylo by záhodno chystat Nový Ottův slovník naučný?

Starý slovník Ottův je při svém ohromném rozsahu, zejména slovanských hesel, stále tak dobrou a poměrně levnou encyklopedií, že by byl hřích, nechat jej ležet ladem, bez doplňků. Ale tyto jeho doplňky, vycházející také s názvem „Ottův slovník naučný nové doby“, vyrostly poněkud proti vůli redakce ze zamýšlených tří svazků na tři dvojsvazky, tedy šest dílů. Protože za posledních dvacet let pokroky v lidském věděni, zejména pak na poli technickém přinesly tolik nového materiálu, nebylo možno víc je zkrátit, než jsou. Ale starý slovník naučný s těmito dodatky se bude moci směle stavět po bok všem světovým encyklopediím, obsahově a zvláště přílohami reprodukcí mnohé předčí. Pokud jde o nový slovník: nesmíte zapomínat, že Dodatky starého slovníku, s druhým svým titulem, který jsem již uvedl, jsou zároveň materiál pro nový slovník, který vyjde během let. Nejsou v něm už obsažena starší hesla, je zachycována jen doba nová. Bylo také třeba vytvořit docela nový redakční kádr, protože za ta léta, kdy vyrůstal slovník starý, se celá skoro redakční generace rozprchla nebo zmizela. Shromáždit nový, mladší kádr redakční, to byl problém, jehož obtíž si málokdo dovede představit.

Kupují se ještě Sládkovy překlady Shakespeara? Necítíte náhodou vliv nových překladů Bohumila Štěpánka?

Sládkovy překlady Shakespearových dramát se stále ještě žádají, myslím v neposlední řadě proto, že se vžily citáty ze Shakespeara ve Sládkových překladech. Něco podobného, jako se vžil Rostandův „Cyrano“ v překladu Jaroslava Vrchlického. Vliv nových překladů Shakespeara se dá těžko zjistit.

Proč nakladatelství takového významu nevydává moderní autory?

Při všech těch velikých investicích na Naučný slovník, Literární Atlas a při povinnosti vydávat knižní soubory Vrby a Jiráska, bychom těžko stačili na systematické vydávání nové beletrie a přenecháme toto pole neobyčejně veliké řadě nakladatelství, vzniklých v poslední době. Přes to se nevyhýbáme čas od času vydání kvalitní ukázky z nové produkce a není vyloučeno, že časem vydáme i některého z mladých autorů, jakmile dostanou punc popularity takového Jiráska nebo Vrby. Jsme silně angažováni vydáváním velkých cestopisů, na příklad profesora Domina, a nescházejí ani závazky ze staré doby, jako je třeba dokončení Sterzingerova slovníku německo-čes-

kého. V poměrech valutově jen trochu příznivějších vydáme Dodatky k Velkému zeměpisnému atlasu. Kdo si uvědomí, že příprava jediné mapy stojí až dva roky práce? A peněžní náklad s tím spojený je tak vysoký, že to obecenstvo prostě nemůže zaplatit. Příklad? Jeden sešit těchto Dodatků by stál podle naší kalkulace 50 korun. Profesor Machát má všechno připraveno, ale nemůžeme s tím ven.

Choť ředitele Řivnáče se přichází už po několikáté podívat, skončil-li jsem už zpověď, která se jí zdá příliš důkladná. Vstávám jako člověk se špatným svědomím.

Dr. F. K.

Václav Koenig:

Posletové poznámky

(Úvaha o několika slovech, zaslechnutých na ulici.)

Přijížděli sokolští hosté, pražská nádraží chrčila na ulice, plně volání, hudby a radostného poplachu, davy sletových návštěvníků a Praha vřela plným sletovým životem.

Toho dne jsem potkal na jedné z takových rozjařených sletových ulic skupinku mladých lidí, zřejmě studentů, kteří se právě vesele něčemu smáli, ohlíželi se za někým, s kým asi vyměnili obvyklé v těch dnech pozdravy a byli rozveseleni, jako celá Praha. Vtom se jeden z nich zastavil, a právě když jsem přecházel mimo ně, řekl s přízvukem polovičního žertu a polo vičního pohrdání: „Co hlbname, člověče, dyk vypadáme jako Sokolové!“ Tón, který bylo vysloveno slovo „Sokolové“, byl více než nelichotivý. Mezi těmi mladými lidmi zřejmě nebylo sokolství v účtě a vážnosti, a být Sokolem znamená u nich něco, co se nesnáší s důstojností mladého, pokrokového muže.

Příznám se, že tato slova, zaznívající disonančně do nálady, nezbudila ve mně jiného pocitu, než dojem, že patří také do charakteristiky, ale právě proto zasluhují pozornosti. Lehký, spodní tón jakéhosi moderního zaujetí proti Sokolstvu zazněl mi v Praze do uší nejednou v předsletových dnech, a jeho drastické vyjádření ze studentských úst bylo mi potvrzením dávno známého pocitu, že značná část intelligence (mluvím o Praze, nevím, jak je na venkově) zaujímá jakési povznesené stanovisko vůči sokolskému hnutí, stanovisko shovívavého úsměvu.

Kdyby šlo jen o hlouček mladíků, nebylo by ani třeba zastavovat se za nimi s úvahou. Studentská mládež tohoto století nemá ráda autority, chce vždy jít proti proudu, i za cenu Havlíčkova „když jdou jiní přes most, to já půjdu louží“, je naplněna představami různých „nových světů“ a pokládá za povinnost bořit tradice, i když neví, co postavit místo nich. Obecně přijatý názor musí být předmětem útoku. Úspěch jednoho směru vede k přeběhlictví ke směru druhému, a tím jistě možno vysvětlit do velké míry prudké a rychlé změny směrů ve studentských organizacích. Při tom ovšem této mládeži, utvrzené v přesvědčení o naprosté neporovnatelnosti dneška s dřívějším a o supremacii nové generace, odchované klubovním sportem a vyrostlé v době vzdušného a pohodlného oděvu, zdá se archaický, čamarovitý a těžký kroj sokolský jako něco dávno-věky museálního, sokolská tělovýchova a kázeň připadá fádni proti napínavosti fotbalového zápasu a volnosti trampských chat, hromadnost hnutí zdá se nedů-

stojnou davovostí, bratrská anonymita nepochopitelnou a národní i mravní hesla přežitě fráзовitými proti dravým heslům dneška. Je zajímavé, že lidovost a národnost sokolského hnutí nevzbuzuje ohlasu právě u té mládeže, která se potácí mezi sociálním a národním radikalismem, ba spíše je jí proti mysli. To však patří spíše k charakteristice této mládeže než k tématu, o kterém píšeme. Opakuji, že by bylo zbytečné, zastavovat se u tohoto zjevu, kdyby se omezoval jen na onu část, o které jsme právě mluvili. S léty přijde poznání o důležitosti denní práce a důkladnosti i jiný poměr k tradici.

Závažnější je rezervovanost vyspělejší části inteligence k sokolství. Zde mohou být kořeny hlubší a trvalejší. Snad se nezmýlím, uvedu-li dva z nich, jež zde podle mého soudu hrají úlohu. Je to určitá konservativnost a uzavřenost sokolského hnutí. Přiznám se, že první z nich pokládám za přirozenou a logickou u tak širokého a velkého hnutí, jako je naše sokolství. Udržet takové hnutí v plné síle a uchránit je před vnitřním nepokojem, znamená nevyhnutelně držet se tradice, jež se osvědčila v průběhu desetiletí. Mnohým lidem vadí, že Sokol se drží tak usilovně svého tělocvikářského rázu a přizpůsobuje se tak málo sportovnímu duchu doby. Je to pravda, ač právě letošní slet a nedávno před tím dosažená dohoda s atlety dokazuje, že nastaly i zde důležité a příznivé změny. Nejvýmluvnějším dokladem o tom byl zejména dorost, jehož vystoupení ukázalo nám, laikům, jak svědčí mládeži volný vzduch, který jí byl dán letními cvičišti. Pozorujeme, že sportovním disciplinám se v Sokole docela dobře daří a nejsou už jen trpěnými popelkami vedle nářaďového a prostného tělocviku. Ale je pochopitelné, že vnikání těchto sportovních disciplín do Sokola bylo drženo na přitažené uzdě. Zdá se mi, že otevřít naráz a dokořán dveře pro ně, mohlo skutečně způsobit nebezpečí, že takový prudký vpád vyrazil by ze Sokola onoho ducha tělesné výchovy, který je nesporně zdravý, a o kterém soudím, že má čas, aby byl právě dnes oceněn. Sokolství může splnit svůj pravý úkol právě jen na Tyršově základě. Jeho úkolem je vychovávat všestranně zdravý národ, a tu u fyzické kultury musí se bránit přílišnou jednostranností. Je pochopitelné, že byly obavy, že sportovní disciplíny přinesou přepínání jednostranných výkonů, ale postupné zavádění sportu ukázalo snad, že při tom bylo nebezpečí jiné: jednostranného nářaďování, a to mnohdy velmi specializovaného. To musí být pochopeno a uznáno i zmíněnými nespokojenci.

Úmyslně nechci se pouštět do otázky politické konservativnosti Sokola. Nebylo by nic škodlivější než začínat v Sokole nebo kolem Sokola politické spory. Poněvadž však i v tom směru lze pocítovat vliv na chladnost a rezervovanost některých k Sokolu, nutno zdůraznit, že Sokol dovedl až dosud udržet se na správné a obecně přijatelné linii, a pak hlavně to, že nepropadl svodům, které na něho cíhaly. Nedemokratické a škůdné živly musily být zklamány zejména oněmi projevy nepředstírané lásky, kterými byl zahrnut prezident a které vzbudily imponující překvapení, jež neváhal vyjádřit veřejně i jeden z nových členů diplomatického sboru. Nejde nám tedy o to, pouštět se do debaty o politice, ale jen o to, připomenout lidem levého směru, že by bylo velmi neprozřetelné, zaujímat k Sokolu chladný a rezervovaný poměr. Znamenalo by to posílit ony směry, které by rády zneužily tohoto velkého a imponantního hnutí. Také pro politickou kon-

servativnost hnutí, které se musí chránit vlivů stranické, partajní politiky, nutno mít pochopení.

Mnohem důležitější se mi zdá jakási uzavřenost Sokola, jehož velký rozsah zavírá jej mimo slavnostní příležitosti příliš do zdí a ohrad sokolských domů. Sokol koná na venkově ohromnou kulturní práci mezi svým členstvem, ale málokdo o ní ví. Je vhodná doba k tomu, aby tato sokolská činnost vešla v nějaký užší styk s nesokolskou veřejností, už proto, že jinak nelze ani uskutečňovati heslo „Co Čech, to Sokol“. Sokol musí více ven z tělocvičen. Jsou dány předpoklady úspěchu v rozšíření vlivu Sokolstva. Bylo by dobře jich využít.

Něco o efektech.

Je příznačné, že slet strhl i ty, kdo se chovali k Sokolstvu s rezervou, nebo dokonce i nedůvěrou. Měl jsem příležitost mluvit právě s lidmi, kteří měli takový poměr k Sokolstvu, a ti byli znovu překvapeni a mluvili v superlativech, ač slet není pro ně žádnou ohromující novinkou.

A skutečně dlužno přiznat, že všechno to, co jsme viděli o sletových dnech, bylo imponantní a snad až příliš kolosální... Zdá se, že slet nabývá rozměrů, na které v budoucnosti nestačí jeho rámeček. Vzpomínáme-li na dřívější slety, vidíme jednu zajímavou věc: že hromadná vystoupení stávají se stále více slavností mas a národní podívanou a nikoli již jen ukázkou sokolské činnosti. Pamatuji si, že na předválečných sletech se na příklad věnovalo přímo na prostěře prostných velmi mnoho místa cvikům družstev a jednotlivců. Dnes hlavní sletišť je už výhradně vyhrazeno prostným, hostům a scéně, kdežto nářaďové cviky a závody, jež se dříve konávaly alespoň ve své vrcholné fázi před celým hledištěm a jež postupně bylo omežovány, zmizely letos jaksí do odbornického zákulisí. Bylo to zřejmě technicky nezbytné, a není to výtka.

Ale zdá se mi, že je tu přece jen jedno nebezpečí, a nebudiž mi zazlíváno, jestliže se o něm zmiňuji jako neodborník. Právě pozorování neodborníka může mít někdy cenu pro toho, jehož zrak si příliš přivykl na odbornický pohled. Postupné vzrůstání masovosti sletové podívané, vede k tomu, jak se mi zdá, že se začíná klásti důraz na vnější efekt vystoupení. Mám alespoň dojem, že autoři prostných, pamatující na účinnou podívanou, začínají mnohdy dávat převahu zrakovému efektu diváka před cvikem samotným. Nejnápudnější mi to bylo u cvičení dorostenců s lesklými tyčemi, jež byly už vysloveně vypočítány na ty „záblesky“. A zdá se mi, že právě tento, předem připravovaný efekt selhal. Záblesky byly, zejména při druhém vystoupení, kdy svítilo sluníčko, překvapovaly a byly někdy pěkné, ale přece jen švihy úzkých paprsků se ztrácely v poli nahých trupů a naopak, když efektní tyče byly odloženy a začala se opravdová prostná s mohutnými pohyby těl, vrátil se nám teprve tradiční mohutný dojem prostných, proti němuž efekty lesklých tyčí vy-padaly titěrně.

Snad se mýlím s hlediska tělocvikářského odborníka, ale zdá se mi, že také v prostných mužů vyskytovalo se neobyčejně mnoho vláčných a vlnivých pohybů, o kterých mám dojem, že sledovaly více účel zrakového efektu než tělocvičný. Přiznám se, že jsem byl překvapen prostotou Tyršových prostných z roku 1882, které předvedli staří bratři, a které byly téměř prosty efektnosti. Zde mi nejpřipadá vystoupila myšlenka, že při prvním sletu prostná nehrála ještě úlohy vrchol-

ného sletového efektu, nýbrž byla jen jedním z řady čísel sletového programu, ukazujícího všestranně tělocvičnou činnost tehdejšího Sokolstva. Také vystoupení jihoslovanských Sokolů zdálo se mi silné právě tím, že se drželo tělocvičného úkolu prostných více než celkového zrakového efektu vyrovnané masy v pohybu. Neháním tím nic z nynějšího sletu, mám na mysli jen otázku, zda pro příští slet nebude třeba velké opatrnosti sestavovatelů těchto vystoupení, aby se ubránili přílišnému svodu vnějšího efektu.

Mohutný dojem ze sletu, z ukázněnosti a obětavosti sokolských i diváckých mas je stejný jako v dřívějších letech. Je v tom skutečně něco, co opravňuje opakovat slova jednoho cizince o optimismu, který se vrací při pohledu na tento skvělý projev solidarity, jež má v sobě tolik lidského.

Strahov a Letná.

V době, kdy na Strahově čtvrt milionu lidí, cvičenců i diváků dávalo jedinečný příklad ukázněnosti a nadšení pro věc, kdy symbolická scéna připomínala národu základní myšlenku zakladatele Sokolstva o jednotě zdravé mysli i ducha, spojující se v zidealizované hellenské ušlechtilosti, odehrály se na Letné výjevy zcela jiného druhu. Také tam byly tribuny a ochozy napěchovány vzrušenými davy, přihlížející jinému druhu sportu: byl to jeden z mezinárodních zápasů, hraných o střeoevropský fotbalový pohár, ve kterém se utkala domácí Slavia s italským Juventem. Zde to bylo něco zcela jiného: rozběsněné vášně několika tisíc pasivních účastníků hry a vydrážděné nervy 22 aktivních hráčů, usilujících dobýt pro svůj klub rozhodujícího počtu branek. Na sletišti vystupovalo tisíce anonymů, obětavě a bez naděje na osobní zisk a slávu, usilujících dosíci jednotného, dokonalého výkonu, nikterak snadného, udivujícího laiky i odborníky z celého světa. Poctivě podle hesla „přelom, přeskoč, nepodlez“ čelilo 17 tisíc žen vedru a napětí těla i ducha do chvíle, kdy mdloba kosila je po desítkách. Na Letné 22 mužů, obklopených slávou, jež činí jejich jména známá téměř každému dítěti, žene se za řevu davů po míči. Když to nejde rovnou, podrazí se noha protivníkovi. To nikoho nepřekvapuje, tak bývá téměř při každém zápasu. V prostředí nabitým elektřinou, proráženém divokými a ne právě jemnými výkřiky, dochází však k těžkým srážkám, které způsobují téměř mezinárodní konflikt. Hráč italský insultuje hráče domácího, pak i soudce, část rozvášněných diváků vniká na hřiště a insultuje Italy. Rozčilení, povyk, novinové články. Příští neděli hraje se pak odvetný zápas na italské půdě. Tam už jsou na takové věci připraveni. Do moderní arény vede ze šaten hráčů podzemní chodba, diváci jsou od hráčů odděleni bezpečnostní bariérou a armáda 1200 policistů ještě tvoří druhou ochranu. Rozhlas předává vlnám po čtyřicet pět minut nepřetržitý pískost, hučení, nadávky. Hraje se na zmrzačení. Jeden hráč má rozbitou ruku a ještě mu ji naschvál přidupnou kopačkou. S tribun se háze na cizí hráče kamením a poslední zápas je přerušen, poněvadž brankář mužstva, kterému se velmi zdvořila říká „hosté“, který však bývá vítán nejpustšími posměšky a nadávkami, byl jedním z kamenů, které si obecenstvo přineslo, zraněn tak, že musil být odnesen z hřiště.

A teď ať mi někdo řekne, co znamená pro tělesou a sportovní zdatnost a vyspělost národa víc: sokolství, či tento sport? Víím, že je to otázka, která může vzbou-

dit bouři nevole, ale zdá se mi na čase, aby byla položena. Ať mi nikdo neříká, že takto se klást nesmí, že utkáni Juventus—Slavia je ojedinělou ostudou v kopané, a že takové drastické případy nemají se brát za podklad diskuse. Tato námitka není plně oprávněna. V pražských a turinských událostech nebylo, tvrdím, nic nového, co by v menších rozměrech nebylo dáno v zárodku ve většině velkých fotbalových zápasů, vzrušujících tak zvanou sportovní veřejnost, leda snad ty kameny. Suroví se zpravidla a nutno přiznat, že ani nejlepší česká mužstva nemohou se ubránit této výtce. Nadává se nejhrubším způsobem přivržencům i mužstvu odpůřícího klubu, nadávky soudci jsou již dokonce ustálené a nejsou řídké případy insultování. Policie musí konat pro každý zápas rozsáhlé bezpečnostní přípravy. Při tom je v zápase mnoho komediantství. Velmi mnozí hráči předstírají zranění nebo mdlobu. Je to atentát na lidskou soudnost, když hráč při srážce klesne a čeká na přerušení hry; když to zůstane soudcem nepovšimnuto, bolestivě se zvedne, drží se za kříž belhá, šouraje nohu za sebou; vtom však se míč stočí na jeho stranu, bolest zmizí a nebožák, jehož osud budil řvavé rozhořčení tribun, pádí s míčem tak, že mu nikdo nestačí.

Většina soudných lidí je si vědoma toho, že je překrucováním skutečnosti tvrdit, že football tohoto druhu je ryzím sportem a vychovává národ k nějaké zdatnosti. Přes to se to tvrdí soustavně, a stesk, že naopak tento sport vede k zesurování t. zv. sportovní veřejnosti, způsobí oheň na střeše. Tu se začnou uvádět důkazy, že football je skutečně sport (což zase žádný soudný člověk nepopírá), že se věc nesmí posuzovat podle výstřelků (proč se však proti tomu nic nedělá?) a vyzdvihují se kladné hodnoty. Ale to je odpověď, která nejde na jádro věci. Nejde o sám football v podobě jaký má být, nýbrž o to, čím football dnes je, a tu jediné správné označení je, alespoň u profesionálního footballu, který strhuje tisíce lidí: výdělečný podnik pro poskytování vzrušující podívané, vypočítané na rozvášnění platicího obecenstva. Není pravda, že tato podívaná, která je jen jinou obdobou podívané na býčí, kohoutí nebo cvrcčí zápasy, vychovává nárok k sportovní zdatnosti, ba ani tolik, že budí zájem o sport. Football svou strhující napínavostí a vzrušením dovede sice zaujmout mysl velmi širokých vrstev lidu, ale právě tak jen jako podívaná, vybičující nervy, které si žádají stálého vydražďování. Tyto desetitisíce a statisíce lidí, kteří sledují o sobotách a nedělích fotbalové zápasy, neúčastní se aktivně žádného sportu, jsou to pouzí a prostí diváci, pro jejich tělesnou kulturu nepřináší sport pranic, a o mravním povznesení nelze vůbec mluvit. Profesionální football nemá v sobě nic sjednocujícího, kromě některých mezistátních utkání. Přináší jen divoké fanouškovství, které vede k častým excesům mezi přivrženci různých klubů při utkání meziklubových a které se přeměňuje ve fanouškovství národní, když jde o zápasy mezistátní; v rozporu s obligátní frází o mezinárodnosti sportu. Fanouškovství nabývá rozměrů povážlivých a forem velmi hrubých, které se při pražském a ještě více turinském zápasu Juventus—Slavia projevil způsobem tak drastickým, že není možno k němu prostě mlčet. Pravda, je zde ještě amatérský football, ale je otázka, na kterou by si měli odpovědět pěstitelé tohoto sportovního odvětví, jaký vliv vykonává špatný příklad profesionálního footballu se svou slávou a zájmem, kterým na sebe soustředí, na football, který zůstal ještě amatérským;

chtěl bych slyšet také od nich odpověď, co se dělá, aby amatérský football zůstal dobrým a slušným sportem, jaký má být.

Zájem o football, tvrdím však, je i s amatérským footbalem převážně divácký a kativní provozování tohoto sportu je celkem malé, nepočítáme-li kopání mládeže v zákoutích a na parcelách, níkým neřízené, nevedené a neusměrněné, přejímající hrubé formy profesionálního footballu a nesloužící také nijak národnímu, fyzickému a morálnímu zdraví. Může nám takový football vychovat takové zdravé, ukázněné, zdatné a obětavé vůči druhu i celku, hochy, jaké jsme viděli v dorostových dnech sokolských v Praze? Jistě že ne. A také v tom případě, že by football mládeže byl ovládan prozřetelnými sportovními činiteli, při své jednostrannosti nemůže dát pro zdraví mládeže tolik co Sokol, nejméně pak pro zdraví morální. Porovnání sletišť a Letné je tedy pro nás, kteří máme na mysli dobrou věc a prospěch celku, velmi poučné a mělo by být poučné i pro ty, kdo propagují různé sportovní disciplíny ve jménu tělesné výchovy národní. To, co se dnes děje s footballem, přestává už rozhodně si činit nárok na název zdravého zjevu. Počet branek, vstřelených jedenácti profesionály, stává se národní záležitostí, centři, halfové a brankáři jsou nejznámější muži národa a lidoví hrdinové, v pondělí se v holírnách, trafikách a tramvajích nemluví než o tom, jak to přihrál Puč a co měl Káďa udělat, noviny věnují footballovým zápasům více místa, než všem jiným oborům veřejného a denního života, ale nikdo nedělá nic proti tomu, aby se věc uvedla na správnou kolej.

Teror fanouškovství anebo výdělečné zájmy brání i těm, kdo v duchu uznávají nezdravost této vášně, aby řekli veřejně své mínění. Nezdravé zjevy se všemožně omlouvají. I takový případ, jaký se stal v Praze 6. července, nenajde tak kategorického odsouzení, jakého by si zasluhoval. Nepokárat nebylo možno, ale udělalo se to hezky zaobaleně. Nevím, jak bude v italských listech, ale jisto je, že žádný z nich neodsoudil počínání italského hráče, který se dopustil surovosti na soudci zápasu a sotva najde některý z nich odvahu, aby odsoudil rozběsněný dav, který se hromadně připravil na kamenování cizích hráčů.

Mnoho lidí uznává, že ve fanouškovství je nebezpečí pro sám sport, ale nade vším se krčí rameny: to je těžká věc, proti tomu se nedá nic dělat. Jistě bylo by málo platné říkat: hráči by neměli surověť, obecenstvo by se mělo ovládat, diváci nechť zachovají klid. S tím se opravdu nemůže nic dělat. Ale pak nutno vést přesné dělítko mezi skutečným a falešným sportem. Je-li zde zlo, pak proti němu musí vystupovat rozhodně ten, kdo by si přál něčeho jiného. Poznanému zlu se musí odpírat. Jestliže sportovci nemají odvahy k takovému odpírání zlu, pak se musíme proti teroru pseudosportu postavit my ostatní, kteří v těchto zjevech vidíme nebezpečí. Pak se musíme ohradit rozhodně, vždy, a důsledně, aby toto se nám vydávalo za prostředek k sportovnímu povznesení národa a říci: to není pravda. Pak musíme my připomínat těm, kdo mají vliv na vedení sportu a na mysl aktivních i pasivních účastníků těchto circenses, že musí nemilosrdně vystupovat proti tomu, co se přiči smyslu zdravého sportu. Musíme jim odmítat právo, mluvit jménem sportu, jestliže budou krýt to, co je s ním v rozporu. Musíme jim připomenout, že patrně bude třeba svěsti boj s tímto pseudosportem, odnímajícím tolik energie skutečné národní tělovýchově. Zlo se nezdolá naráz, ale

dnešní doba vyžaduje konečně lidí, kteří by se dovedli postavit čelem proti zlu, které dnes vystrkuje hlavu zcela nepokrytě na všech stranách. Nedovedeme-li to, pak vina patří nám. Zlo, ke kterému se chovají shovívavě ti, kdo mají prostředky je potírat, je pak skutečně nepřemožitelné.

Toto zlo není jen naší věcí. Nezdravé footballové fanouškovství a vášně rozlévá se po celé Evropě. Jinde nemají nic, co by postavili proti němu. My máme: je to sokolství, které nám podalo celkovou účastí desítek tisíců cvičenců, procházejících školou nejrůznějších tělovýchovných disciplín a podléhajících nesporně i kulturní činnosti, důkaz, že dovede být skutečně národní, masovou a lidovou a hlavně dobrou organisací k přestění národního zdraví.

d o p i s y

K 12. máju v Matici

Predovšetkým treba si byť na čistom s jednou vecou: Má-li sa slovenčina zachovať životu, musí sa zachovať v plnej svojej rýdzosti. Je nesmysel chcieť sblížovať češtinu a slovenčinu tak, že sa niečo vezme zo slovenčiny, niečo z češtiny a že sa tak vytvorí — snáď niekedy — nová reč československá; vzniklo by tak monstrum esteticky nejednotné, nesúrodé, nelahodné, a preto srdcu ďaleké a bez náležitého podkladu pre vývoj.

Bude-li niekedy jazyk československý, ten môže vzniknúť len po dlhej dobe úzkeho súžitia Čechov a Slovákov, až trením rečí vznikne na ich rozhraní homogénne nárečie; toto nárečie bude možno vziať za základ spisovnej českoslovenčiny. Umeľým sblížovaním by sa obe reči záplatovaly, ohyzdily.

Ľud má vo svojom množstve ako celku veľmi veľký cit pre súlad reči; je to vidieť z toho, že cudzích slov neprejíma trpne, ale ich dľa svojho vkusu upraví. Preto má pravdu v konkrétnom prípade p. Rásus, keď zastáva sa názvu „golier“ proti českému „límeč“; slovo „golier“ je už zdomácnelé, upravené ľudom, aby hovelu duchu jazyka, kdežto u „límeč“ tomu tak neni.

Ďalej nemožno hovoriť o naprostej objektivnosti filologického badania, a zvlášť nie v jazykovom odbore Matice. Každý badá v tom, v čom má záľubu a českí páni z bratislavskej univerzity predovšetkým dokazovali veci, ktoré sa im hodia do krámu pre sblížovanie slovenčiny a češtiny. (Pri tom o objektivnosti a vedeckosti práce samej nechcem pochybovať.) Badanie filologické v Matici bolo takto jednostranne zatažené, bez dostatočnej protiváhy vedeckej práce zo strany Slovákov. A keď nebolo protiváhy vedeckej práce — musela prísť protiváha citu, čiže, jak sa hovorilo — genius slovenský sa vzoprel.

Takéto vzopretie citu neni konečne nič nového a vy, bratia Česi, ste ho tiež prežili, vzpomente len na dekret Kutnohorský a jeho príčiny i následky: vedecky octla sa univerzita pražská po ňom na hodne nižšej úrovni, vedecky národná inštitúcia vedy utrpela škodu, ale bolo to na ujmu života národného?

Nečudujte sa teda udalostiam v Matici, lebo sú prirodzené a komu leží na srdci prirodzená a trvalá jednota československá, nech nezneužíva 12. mája k zbytočným štvaniciam.*)

A. D., kasárne, Žilina.

*) Pozn. redakce. Uveřejňujeme tento dopis, jako několik předešlých, proto, abychom tím přispěli k osvětlení nálady mladé slovenské generace, které my v Čechách nikdy nemůžeme dobře porozumět.

Proč se nekupují knihy

Vážené redakci

„Přítomnosti“

v Praze.

K článku „Hovory s nakladateli“ ve 28. čísle Vašeho časopisu dovoluji si Vám dátí jisté, velmi jednoduché vysvětlení k tomu, co pan nakladatel Šíp v předposledním odstavci tohoto článku nechápe a kde mluví o tom, že by se měla „vrátiti a zvětšiti láska českého lidu ke knize“.

Pan Šíp předpokládá zřejmě, že se v českém lidu ztratila láska ke knize. To je omyl!

Český lid se vždycky dělil na dvě kategorie: 1. lidu, který měl před válkou lásku ke knize a 2. lidu, který se spokojil kalendářem.

Kategorie první zahrnovala v sebe hlavně inteligenci stojící v námezdním poměru, tedy úřednictvo, učitelstvo, zaměstnance veřejné i když nebyli úředníky, a konečně uvědoměné, po vzdělání toužící dělnictvo.

Kategorie druhá zahrnovala v sebe inteligenci v samostatném postavení a soukromohospodáře všech oborů (řemeslníky, obchodníky, zemědělce atd.).

My, inteligenti v námezdním poměru, jsme byli velikým konsumentem knih a všelikých uměleckých děl nakladatelstvími vydávaných. Důkaz na př. u mne: Byl jsem zcela obyčejným účetním úředníkem zemského výboru v Čechách, a přijedete-li ke mně, naleznete na nynější poměry ohromnou knihovnu. Mám Ottův naučný slovník, mám spisy Husovy, mám asi 30 úplných autorů českých a asi 5 autorů světových literatur v překladech, mám Jansovu starou Prahu, Jeneveinův „Mor“, a jiné, mám celou řadu ročníků revuí beletristických i vědeckých, ale uvidíte jistou časovou hranici, až kam jsem mohl jítí v této své zálibě v knize.

Touto časovou hranicí jest rok 1926, kdy vydán byl zákon čís. 103, jímž 90 procent všeho zaměstnanectva státního a zemského bylo poškozeno. Tam, kde zaměstnanci zbylo jen na chudé živobytí, kde není postupu na místa lépe placená (poněvadž jich je mizivě málo systemisováno), neumřela sice láska ke knize, ale zmizela možnost knihy kupovati. Když jsou takto postiženy desetitisíce inteligence úřednické a desetitisíce zřízenců, musí se to těžce poctiti na trhu knižním.

Tyto desetitisíce ztracených odběratelů knih nenahradily desetitisíce zemědělců, jichž vklady v okres. hosp. záložnách a Raiffeisenkách i přes krisi nezadržitelně rostou ročně v stamiliony, také je nenahradily desetitisíce živnostníků, průmyslníků a obchodníků, jichž vklady v městských spořitelnách přes nářky na krisi a daňový útlak rovněž nezadržitelně o stamiliony ročně vzrůstají. Ani u těchto nelze však mluvit o úpadku lásky ke knize, poněvadž tyto vrstvy v převážné většině ani v míru knih nekupovaly a okolnost, že válečná a poválečná konjunktura pomohla jim k majetkům a k nebývalému blahobytu, nevnukla jim lásku ke knize, ježto jsou si vědomy právě toho, že ne vzdělání, ne kniha, nýbrž konjunktura je vynesla. Stoupnutí blahobytu vrstev této druhé kategorie národa knize a umění neprospělo, kdežto zbídačení inteligence pracující v námezdním poměru, těžce postihlo knihu i umění.

Zptejte se svých kolportérů a jednatelů, kteří nabízejí knihy po kancelářích a kteří takto činili již před zubožením úřednictva. Řeknou Vám, jak ohromně poklesly jejich uzá-

věrky. Dnes se u nás neprodá obraz, a kniha se koupí většínou jen tehdy, když se prodává jako poškozená nebo pod cenou. Inteligence musí se spokojovati knihou vypůjčenou, at se to p. Macharovi líbí čili nic. A stále ještě tomu není konce, a nadále se volá: „snižte platy a mzdy!“, „zaražte postupy“ atd. Takhle se česká kniha a umění nedočká lepší doby!

Připomínám ještě jen, že výše uvedené poměry neodnáší jen kniha, revue atp., ale také divadlo, hudební svět, malířství. Desetitisíce inteligence jsou vyloučeny z účasti na kulturním životě, a to se cítí všude.

V dokonale účtě

Krutský Bohuslav.

P. S.: I Vaši „Přítomnost“ jako revui pro inteligenta nepostradatelnou odbíráme jen tak, že se čtyři kolegové na ni skládáme a si jí půjčujeme. Jinak by byla pro nás nedostupná, když do kaváren jítí nemůžeme a do čítárny je z periferií daleko.

Knihy a časopisy se prodávají v ceně nadvalorisované, zaměstnanci nemají však platy ani zvalorisované podle valuty měnové, tím méně podle drahotní hladiny.

nové knihy

Současné malířství — jmenuje se nová kniha Františka Kovárny, která vyšla jako 12. sv. sbírky „ARS“ v nakladatelství „ORBIS“, Praha XII. Její text je dokumentován 62 reprodukcemi, je opatřena indexem a životními daty jednotlivých umělců a do rámu evropského malířství vsazuje i české umění, které je zejména bohatě zastoupeno v reprodukční části jmény Slaviček, Kubišta, Špála, Beneš, Filla, Zrzavý, Čapek, Kremlíčka, Procházka, Rada, Šíma, Muzika, Štyrský a j. Evropské výtvarnictví jest tu zastoupeno jmény: Manet, Renoir, Degas, Matisse, Picasso, Braque, Corinth, Klee, Grosz, Carra atd. Cena brož. Kč 40.—, váz. Kč 50.—.

André Maurois: *Rodinný kruh*. Román. Autorisovaný překlad J. Zaorálka. Vydalo Aventinum, nakladatelství dr. Ot. Štorcha-Mariena v Praze. 1932. Cena brož. Kč 32.—, váz. Kč 47.—. Poslední román André Mauroise. André Maurois položil si v románu Rodinný kruh otázku o rodině v poválečné společnosti kapitalistické a o vztahu dívky nového pokolení k rodinnému životu. Vykreslil ovzduší předválečné v malém francouzském městečku, tíhu maloměstského prostředí, ovzduší válečné a poválečné až do roku 1931, do předposledních prezidentských voleb ve Francii, v nichž president Doumer zvíťazil nad Briandem a do oné doby, kdy i ve Francii se ozvaly první počátky těžké finanční deprese.

Pro návštěvníky Prahy z tuzemska i cizozemska vyšla informativní publikace *Fotoalbum Praha* se 123 vyobrazeními pohledy s vysvětleními ve 4 jazycích (česky, francouzsky, anglicky a německy) a doprovodem spisovatele J. O. Parmy v nakladatelství Jan Svátek, Praha-Šmíchov, Husova 7. Pořadatel připojuje přehlednou tabulku, z které se dozvíte, kterou elektrickou, autobusem se dostanete do obcí sousedních, připojuje mapku tratí elektrických, jejich jízdní řád, seznam knihoven atd. Kč 8.—.

Trvalý zájem u svých čtenářů udržuje si romancierka Karolina Světlá. Jubilejní vydání sebraných spisů dostoupilo již úctyhodného počtu svazků. Svazek č. 24 Skalák (Prostá mysl), svazek č. 25 Romanetta I, svazek č. 26 Romanetta II. Cena jednotlivých svazků jest: sv. 24 brož. Kč 21.—, váz. Kč 33.—, sv. č. 25 brož. Kč 21.—, váz. Kč 33.—, sv. č. 26 brož. Kč 18.—, váz. Kč 30.—. Nakladatelství L. Mazáče, Praha II, Na Výtoni 6.

K zařízení vzorné kanceláře a pracovny

je nezbytným: praktický ocelový nábytek „VÄGNERSTYL“, osvědčený dubový nábytek „JERRY“, psací, rozmnožovací a počítačící stroje, jakož i veškeré ostatní kancelářské potřeby od firmy

K. Vagner. Brno-Česká 16.

Ilustrovaná vydání knih **JANA NERUDY**

Arabesky

**Ilustroval prof. Petr Dillinger. Text upravil Jan V. Sedlák.
Stran 400. Formát 18×23 cm. 13 barevných příloh a 128 ilustrací
v textu. Brož. Kč 50.—. Váz. Kč 70.—.**

Básník pojal do Arabesek všechny milníky své vývojové cesty vedoucí ku podivuhodnému mistrovství v genrové drobnomalbě. Je zde romantická sentimentalita i velice jadrný realismus pozorovatelský, ostře charakterisující kresba i zálibně rozvíjená dekorační arabeska, typický povahopis s tragikomickým podmalovaním i rozmarná tlachavost feuilletonistická. Vše bohatě provázeno vzácně dobovými a dobu téměř obnažujícími kresbami prof. Petra Dillingera — na velkém formátě, krásném papíře a ve skvostné celoplátěné originální vazbě. Krásný dárek, jenž nepozbude nikdy ceny, ba jehož cena bude dobou vzrůstat!

Povídky malostranské

**Ilustroval prof. Petr Dillinger. Text upravil Jan V. Sedlák.
Stran 320. Formát 18×23 cm. 12 barevných a 98 tušových ilustrací.
Brož. Kč 36.—. Váz. Kč 50.—.**

Petr Dillinger, malíř-grafik ze školy mistra Maxe Švabinského, kreslil své obrázky, barevné i tušové, k historkám z hradčanského podhradí s obdivnou láskou, která vyznačuje vřelý poměr současné umělecké generace k Nerudovi básníku i člověku. Zachytil tam všechno starosvětské kouzlo let třicátých a čtyřicátých minulého století, věrně reprodukoval architekturu zachovanou i zmizelou, nesmazal ničeho z podivuhodné směsi realismu s idylou, v níž Jan Neruda se známým trpkým humorem namaloval své proletářské mládí i počátek mužných let, především však Prahu, milované rodiště, které celé jeho literární tvorbě dalo rámec své nekonečné krásy a poesie. Nemáme mnoho knih v naší literatuře, ke kterým bychom se rádi vraceli v dobách dobrých i zlých — to jsou Povídky malostranské. S ilustracemi Dillingerovými ve formátě 18×23 cm, v krásné vazbě, stanou se skvostem našich biblioték!

Pražské obrázky - Trhani

**S ilustracemi prof. Petra Dillingera. Stran 424. Brož. Kč 60.—.
Váz. Kč 80.—.**

„...Vrcholem umělecké drobnokresby Nerudovy jsou Trhani (naturalistický obraz „Australie“, kolonie ajobnoňáků čili trhanů = nádeníků železničních). Neruda první vylíčil tvrdý život těchto kočovných průkopníků moderní civilizace, otrlých až k cynismu — a zase měkce se poddávajících přátelství, lásce i zoufalství...“

VŠECHNY KNIHY BROŽOVANÉ Kč 146.—, VÁZANÉ Kč 200.—

Dostanete u všech knihkupců a v nakladatelství fy

Fr. Borový, Praha II., Národní 18

české vydání díla, které dobylo úcty a uznání literární kritiky, kniha, jež vyvolala nadšení čtenářů celého civilizovaného světa

H u x l e y - W e l l s ů

VĚDA O ŽIVOTĚ

bylo právě ukončeno!

Vrchní redakce: Univ. prof. Dr. VI.
Růžička - překlad: Dr. E. Vajtauer
- obálka a vazba: K. Teige - typografická úprava: A. Chlebeček

Dodá též na splátky po 50 Kč měsíčně každý knihkupec a

3 díly

Stran 1118, vyobrazení 825, barevných příloh 33. Výtisky brožované 350 Kč, vázané v plátně 425 Kč, ve vazbě polo-kožené 500 Kč

